

Four questions for those who still believe in prehistoric Slavs and other fairy tales *Četiri pitanja za one koji još vjeruju u prapovijesne Slavene i ostale bajke*

In one of the most popular fairy tales of Slovenia, Veronika of Mali Grad in Kamnik is turned into a snake as a punishment for having refused to give money for the building of a church. As a snake, she lives underground guarding treasures, and occasionally appears as a beautiful maiden on quarter evenings, when ghosts have power and haunt places. In some variants of the tale, only an honest young man, who is capable of answering correctly her many questions, can save her—a Slovenian variant of the Sphinx riddle motif. Far from being a treasure worth guarding, the current research on the early Slavs and the Slavic ethnogenesis is riddled with misconceptions and wishful thinking. Like the snake in the tale, they lurk in the underground of supposedly respectable scholarship and stick out their ugly heads only at the time when the ghosts of nationalism gain power and begin haunting scholars. Despite several signs that the traditional version of the story about how the Slavs came into being is little more than a scholarly fantasy, old habits die hard, and the orthodoxy is repeated *ad nauseam*, as if repetition can replace confidence. There are by now many holes visible in the story, all which must be exposed. The best way to do so is to raise questions about the key elements of the old fairy tale. Having offered an alternative view for some time, let me now attract attention to a few snags arising in consequence of the traditional interpretation of the historical, archaeological, and linguistic evidence, which, at any rate, will have to be explained before one restores any credit to discredited theories.

1. If the Slavic ethnicity is about language, how can people speak Slavic without being Slavs?

Much of the current debate surrounding the Slavic ethnogenesis may be attributed to the stubborn conviction held in many circles—among historians, as well as archaeologists—that language is the essential element of (any) ethnic identity. This idea goes back to Johann Gottfried Herder (1744-1803) and constitutes a fundamental assumption of modern nationalism. However, modern studies have constantly shown that there is in fact no one-to-one correlation between ethnic groups and languages¹.

¹ See, for example, C. M. EASTMAN - T. C. REESE, Associated language: how language and ethnic identity are related, *General Linguistics*, Lexington, 21 (2), 1981, pp. 109-116. — J. UNTERMANN, Ursprache und historische Realität. Der Beitrag der Indogermanistik zu Fragen der Ethnogenese, in: *Studien zur Ethnogenese*, vol. 1, Opladen, p. 154. For the distinction between ethno- and glottogenesis, see E. OESER, Methodologische

U jednoj od najpoznatijih slovenskih bajki, djeva Veronika iz Maloga Grada u Kamniku (Kamniška Veronika) se pretvara u zmiju, što je kazna jer je odbila darovati novac za izgradnju crkve. Kao zmija, živjela je ispod zemlje čuvajući skriveno blago i pokatkad se pojavljivala kao prekrasna djeva u noćima kada duhovi vladaju i pohode ukleta mjesta. U nekim varijantama bajke, Veronika može biti spašena samo ako pošten mladić odgovori na njezina pitanja, što je slovenska varijanta motiva Sfingine zagonetke. Daleko od toga da ga možemo nazvati blagom, suvremeno istraživanje starih Slavena i slavenske etnogeneze puno je zagonetki koje obiluju zabludama i pustim željama. Poput zmije u bajci, ove zagonetke egzistiraju u znanstvenim radovima, izvirujući svojim ružnim glavama samo kada dođe vrijeme da duhovi nacionalizma ojačaju i počnu pohoditi znanstvenike.

Bez obzira na sve više pokazatelja kako je tradicionalna verzija povijesnog narativa o nastanku Slavena samo malo više od znanstvene fantazije, stare navike teško odumiru i stara paradigma se ponavlja do besvijesti, kao da se obredom ponavljanja nadomješta nedostatak samopouzdanja. Sve više propusta se nazire u staroj paradigmati o nastanku Slavena, koju nije teško predočiti znanstvenoj javnosti. Najbolji način raskrinkavanja stare paradigme je postavljanje pitanja o njezinim ključnim elementima. S obzirom na to da sam već na više mjesta ponudio alternativni pristup ovoj problematici, želio bih obratiti pozornost na nekoliko nedosljednosti koje se pojavljuju kao posljedice tradicionalne interpretacije povijesnih, arheoloških i lingvističkih vrela. Ove nedosljednosti moraju na svaki način biti razjašnjene prije negoli bilo tko vrati relevantnost diskreditiranim teorijama o nastanku Slavena.

1. Ako je slavenski etnicitet povezan s jezikom, kako ljudi mogu govoriti slavenski ako nisu Slaveni?

Veliki dio trenutne debate oko slavenske etnogeneze može se pripisati upornom uvjerenju koje se drži u nekim znanstvenim krugovima – među povjesničarima i arheolozima – da je jezik temeljni čimbenik (svakog) etniciteta. Ova ideja potječe još od Johanna Gottfrieda Herdera (1744. – 1803.) i sačinjava temeljnu pretpostavku suvremenog nacionalizma. No suvremene studije stalno ukazuju na to da ustvari ne postoji odnos između etničkih skupina

¹ Vidi primjerice: C. M. EASTMAN - T. C. REESE, Associated language: how language and ethnic identity are related, *General Linguistics* 21 (2), Lexington, 1981, str. 109-116. – J. UNTERMANN, Ursprache und historische Realität. Der Beitrag der Indogermanistik zu Fragen der

i jezika¹. Na primjeru ranih Slavena, problem je dodatno kompliciran činjenicom da jezik kojim su navodno govorili, poznat kao praslavenski jezik, nije „pravi“ jezik, već umjetna znanstvena rekonstrukcija koja nije potvrđena ijednim čvrstim dokazom². Ideja da su skupine koje pisana vrela nazivaju Sklavini ili Anti govorili praslavenskim jezikom, samo je pretpostavka, i to vrlo slaba³. Andrej Pleterski vjeruje da se slavenska samosvjesnost odražava u samom imenu ovog naroda, jer riječ *Slaveni* navodno potječe od slavenske riječi za *riječ* ili *govor*. Dakle, Slaveni su skupina koja govori istim jezikom, suprotno onima čiji se jezik ne može razumjeti – *Němŕsi*⁴. No najranije etničko ime za one koje suvremeni povjesničari nazivaju Slavenima, potvrđeno u pisanim vrelima, nije Slaven već Sklavin (*Sklavenos*, *Sclavenus*), a ovaj termin nam donose i prva crkvenoslavenska vrela (*Slověne*). Sufiks *-ene* (*-ěne*) je ili

In the case of the early Slavs, the problem is complicated by the fact that the language they supposedly spoke, which is known as Common Slavic, is not a “real” language, but an artificial, scholarly construct not attested by any piece of hard evidence². That the people mentioned in the written sources as Sclavenes or Antes spoke what we now take to be a Slavic language is just an assumption, and a very weak at that³. Andrej Pleterski believes that the Slavic self-awareness is reflected in the very name of those people, for “Slavs” supposedly derives from the Slavic term for “word.” The Slavs were therefore the people who spoke the same language, as opposed to *Němŕsi*, who spoke a language one could not understand⁴. However, the earliest ethnic name attested in the written sources for those whom modern historians call “Slavs” was not Slav, but Sclavene (*Sklavenos*, *Sclavenus*), and that is also how the name was rendered in the first Old Church Slavonic sources (*Slověne*). The suffix “-ene” (*-ěne*) is either

- Ethnogenese, *Studien zur Ethnogenese* 1, Opladen, 1985, str. 154. O razlici etnogeneze i jezične geneze vidi: E. OESER, Methodologische Bemerkungen zur interdisziplinären Problematik der Ethno- und Glottogenese, u: *Entstehung von Sprachen und Völkern. Glotto- und ethnogenetische Aspekte europäischer Sprachen. Akten des 6. Symposiums über Sprachkontakt in Europa, Mannheim 1984*, (ur. P. S. Ureland), Tübingen, 1985, str. 2-6. — W. HAUBRICHS, Ethnizität zwischen Differenz und Identität: Sprache als Instrument der Kommunikation und der Gruppenbildung im frühen Mittelalter, u: *Ethnizität*, (ur. R. Franceschini, W. Haubrichs), Stuttgart, 2011, str. 10-38. — H.-W. GOETZ, Lingua. Indizien und Grenzen einer Identität durch Sprache im frühen Mittelalter, u: *Sprache und Identität im frühen Mittelalter*, (ur. W. Pohl, B. Zeller), Wien, 2012, str. 61-73.
- ² Vidi: K. STEINKE, Das Urslavische: Fiktion und/oder Realität? *Zeitschrift für slavische Philologie* 57 (2), Heidelberg, 1998, str. 371-378. — H. G. LUNT, Common Slavic, Proto-Slavic, Pan-Slavic: what are we talking about?, *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* 41, The Hague, 1997, str. 7-67.
- ³ Prokopije iz Cezareje spominje kako su Sklavini i Anti govorili *istim jezikom, koji je po svemu barbarski govor* (*Ratovi* VII 14.26). Ali on ne spominje o kojem se jeziku radilo, što je neobično jer Prokopije obično rabi imenicu *jezik* ili *govor* uz etnonim, odnosno uvijek spominje jezik neke vrste (latinski, gotski, armenski, feničanski, perzijski ili grčki). Tvrditi da je jezik koji spominje Prokopije identičan onom koji danas nazivamo praslavenskim je u najboljem slučaju preentuzijastična interpretacija, a u najgorem potpuno nepoznavanje prirode Prokopijeva teksta. Sve što nam Prokopije govori je kako, za njegove uši, jezik kojim su govorili Sklavini i Anti, zvuči *po svemu barbarski*. Drugim riječima, radi se o etničkom stereotipiziranju: *barbari ne mogu govoriti nijedan drugi jezik nego barbarski*.
- ⁴ A. PLETERSKI, Etnogeneza Slavena - metode i proces, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. 3, sv. 40, Split, 2013, str. 10. Ovo je hrvatski prijevod rada istovremeno objavljenog na češkom kao A. PLETERSKI, Slované a Vlaši u bran Itálie v souvislosti s etnogenezi Slovanů, *Archeologické rozhledy* 65, Prag, 2013, str. 618-641, ovdje str. 620.

Bemerkungen zur interdisziplinären Problematik der Ethno- und Glottogenese, in: *Entstehung von Sprachen und Völkern. Glotto- und ethnogenetische Aspekte europäischer Sprachen. Akten des 6. Symposiums über Sprachkontakt in Europa, Mannheim 1984*, (ed. P. Sture Ureland), Tübingen, 1985, pp. 2-6. — W. HAUBRICHS, Ethnizität zwischen Differenz und Identität: Sprache als Instrument der Kommunikation und der Gruppenbildung im frühen Mittelalter, in: *Ethnizität*, (eds. R. Franceschini, W. Haubrichs), Stuttgart, 2011, pp. 10-38. — H.-W. GOETZ, Lingua. Indizien und Grenzen einer Identität durch Sprache im frühen Mittelalter, in: *Sprache und Identität im frühen Mittelalter*, (eds. W. Pohl, B. Zeller), Wien, 2012, pp. 61-73.

- ² See K. STEINKE, Das Urslavische: Fiktion und/oder Realität? *Zeitschrift für slavische Philologie*, 57 (2), Heidelberg, 1998, pp. 371-378. — H. G. LUNT, Common Slavic, Proto-Slavic, Pan-Slavic: what are we talking about? *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics*, 41, The Hague, 1997, pp. 7-67.
- ³ Procopius of Caesarea mentions that the Sclavenes and the Antes had “the same language, an utterly barbarous tongue” (*Wars* VII 14.26). But he does not mention what was the language in question, which is unusual, as he often uses the noun “language” or “tongue” with some ethnic attribute, i.e., always mentions a language of some kind (Latin, Gothic, Armenian, Phoenician, Persian, or Greek). To claim that the language referred to by Procopius was what we now call (Common) Slavic is at best an over-interpretation and at worst sheer ignorance of the true nature of the Procopian text. All that Procopius tells us is that, to his ears, the language that both Sclavenes and Antes spoke was “utterly barbarous.” In other words, this is nothing more than an ethnic stereotype: “barbarians cannot speak but barbarous languages.”
- ⁴ A. PLETERSKI, Etnogeneza Slavena - metode i proces, *Starohrvatska prosvjeta*, 40, 2013, p. 10. This is the Croatian version of an article simultaneously published in Czech as A. PLETERSKI, Slované a Vlaši u bran Itálie v souvislosti s etnogenezi Slovanů, *Archeologické rozhledy*, 65, 2013, 618-641, here 620.

possessive or locative, and some have gone so far as to derive the name of the people from a place name⁵. Even if one accepts a Slavic etymology emphasizing membership in language group, the term could not have possibly been created in contrast with speakers of other languages, since *Němŕsi* is only documented at a much later time and in a different cultural and political environment⁶.

At stake, however, is a different question. Assuming for a moment that the early Slavs spoke (Common) Slavic, do all people speaking Slavic therefore have to be Slavs? Was language then, as Andrej Pleterski, together with the Soviet ethnographers, would have it, the “precondition for the rise of ethnic communities”? Judging from the existing evidence, the answer to both questions must be negative. Sixth- and seventh-century written sources mention individuals described as Antes or Sclavenes who use more than one language. The “phoney Chilbiudius” was able to claim successfully a false identity, that of a Roman general, because, although of Antian origin, he could speak Latin fluently⁸. Perbundos, the “king” of the Rynchines,

prisvojni ili označava lokativ, pa su neke interpretacije išle čak do pretpostavke da je ime naroda poteklo od imena mjesta⁵. Ako netko i prihvati slavensku etimologiju, koja naglašava sudjelovanje u istoj jezičnoj skupini, termin se nikako nije mogao razviti kao kontrast u usporedbi s govornicima druge jezične skupine, pošto je riječ *Němŕsi* dokumentirana mnogo kasnije i u potpuno drukčijem kulturno-političkom okružju⁶.

Na kocki je zapravo drukčije pitanje. Pretpostavivši na trenutak kako su stari Slaveni govorili praslavenskim jezikom, jesu li svi govornici tog jezika morali biti Slaveni? Je li onda jezik, kako Pleterski pretpostavlja skupa sa sovjetskim etnografima, postao *preduvjet izgradnje etničkih zajednica*? Sudeći po dostupnim vrelima, odgovor na oba pitanja mora biti negativan. Pisana vrela iz 6. i 7. stoljeća spominju pojedince opisane kao Anti ili Sklavini koji su govorili više jezika. *Lažni Hilbud* bio je sposoban preuzeti lažni identitet rimskoga generala jer je tečno govorio latinski jezik iako je bio antskog podrijetla⁸. Prvud, „kralj”

⁵ J. B. RUDNYC'KY, *The Origin of the Name "Slav"*, Winnipeg, 1961, pp. 12-13. — И. А. ГОЛУБЦОВ, О термине “склавины”, in: Проблемы общественно-политической истории России и славянских стран. Сборник статей к летию академика М. Н. Тихомирова, (ed. В. И. Шунков), Москва, 1963, pp. 47-48. — H. SCHELESNIKER, *Der Name der Slaven. Herkunft, Bildungsweise und Bedeutung*, Innsbruck, 1973. See also, more recently, J. KODER, Anmerkungen zum Slawen-Namen in byzantinischen Quellen, *Travaux et mémoires du Centre de recherches d'histoire et civilisation byzantines*, 14, Paris, 2002, 333-346. — E. ERNST, Zur Genese des Slaven-Begriffs und zur slavischen Ethnonymie, in: *Akkulturation: Probleme einer germanisch-romanischen Kultursynthese in Spätantike und frühem Mittelalter*, (eds. D. Hägermann, W. Haubrichs, J. Jarnut), Berlin, 2004, pp. 61-67. — B. DARDEN, Who were the Sclaveni and where did they come from? *Byzantinische Forschungen*, 28, 2004, p. 139.

⁶ H. WOLFRAM, Bayern ist das Land genannt die Nemci, *Österreichische Osthefte*, 33, Wien, 1991, pp. 598-604. — J. H. LIND, Scandinavian Nemtsy and repaganized Russians. The expansion of the Latin West during the Baltic Crusades and its confessional repercussions, in: *The Crusades and the Military Orders. Expanding Frontiers of Medieval Latin Christianity*, (eds. Zs. Hunyadi, J. Laszlovszky), Budapest, 2001, pp. 481-497. — М. А. ВАСИЛИЕВ, Анты, словене, немцы, греки: славянский культурно-лингвистический мир и его соседи в раннесредневековое время, *Славяноведение*, 2, Москва, 2005, pp. 3-19.

⁷ A. PLETERSKI, Etnogeneza, p. 12. — V. KOZLOV, On the concept of ethnic community, in: *Soviet Ethnology and Anthropology Today*, (ed. I. V. Bromlei), The Hague, 1974, p. 79.

⁸ Procopius of Caesarea, Wars VII 14.36. See also Г. Г. ЛИТАВРИН, О двух Хилбудях Прокопия Кесарийского, *Византийский временник*, 47, Москва, 1986, pp. 24-30.

⁵ J. B. RUDNYC'KY, *The Origin of the Name "Slav"*, Winnipeg, 1961, str. 12-13. — И. А. ГОЛУБЦОВ, О термине “склавины”, u: *Проблемы общественно-политической истории России и славянских стран. Сборник статей к летию академика М. Н. Тихомирова*, (ur. В. И. Шунков), Москва, 1963, str. 47-48. — H. SCHELESNIKER, *Der Name der Slaven. Herkunft, Bildungsweise und Bedeutung*. Innsbruck, 1973. Vidi također u novije vrijeme: J. KODER, Anmerkungen zum Slawen-Namen in byzantinischen Quellen, *Travaux et mémoires du Centre de recherches d'histoire et civilisation byzantines* 14, Paris, 2002, str. 333-346. — E. ERNST, Zur Genese des Slaven-Begriffs und zur slavischen Ethnonymie, u: *Akkulturation: Probleme einer germanisch-romanischen Kultursynthese in Spätantike und frühem Mittelalter*, (ur. D. Hägermann, W. Haubrichs, J. Jarnut), Berlin, 2004, str. 61-67. — B. DARDEN, Who were the Sclaveni and where did they come from?, *Byzantinische Forschungen* 28, Amsterdam, 2004, str. 139.

⁶ H. WOLFRAM, Bayern ist das Land genannt die Nemci, *Österreichische Osthefte* 33, Wien, 1991, str. 598-604. — J. H. LIND, Scandinavian Nemtsy and repaganized Russians. The expansion of the Latin West during the Baltic Crusades and its confessional repercussions, u: *The Crusades and the Military Orders. Expanding Frontiers of Medieval Latin Christianity*, (ur. Zs. Hunyadi, J. Laszlovszky), Budapest, 2001, str. 481-497. — М. А. ВАСИЛИЕВ, Анты, словене, немцы, греки: славянский культурно-лингвистический мир и его соседи в раннесредневековое время, *Славяноведение* 2, Москва, 2005, str. 3-19.

⁷ A. LETERSKI, Etnogeneza, str. 12. — V. KOZLOV, On the concept of ethnic community, u: *Soviet Ethnology and Anthropology Today*, (ur. I. V. Bromlei), The Hague, 1974, str. 79.

⁸ Prokopije iz Cezareje, *Ratovi* VII 14.36. Vidi isto Г. Г. ЛИТАВРИН, О двух Хилбудях Прокопия Кесарийского, *Византийский временник* 47, Москва, 1986, str. 24-30.

Rinhina, tečno je govorio grčki⁹. Također postoje pojedinci koji nisu opisani kao Slaveni ili Anti, a koji su govorili slavenski (odnosno jezik Sklavina – koji god to bio). Tijekom Priskovog pohoda protiv Sklavina u Vlaškoj, 593. godine, jedan od zarobljenika – za kojeg se pokazalo da je podrijetlom Gepid – bijaše bliski suradnik slavenskog „kralja” Musokija s kojim je razgovarao *na kraljevom jeziku*. Bivši kršćanin izdao je svog vođu i surađivao s Priskom, vjerojatno koristeći latinski za komunikaciju (slično *lažnom Hilbudu* prije njega) jer tekst ne spominje prevoditelja¹⁰. Avari nisu imali nikakvih problema prilikom komuniciranja sa Sklavinima i Antima na kojem god jeziku su ovi govorili. Huni, koji su po Fredegaru spavali sa ženama i kćerima Venda (Slavena), su morali biti sposobni komunicirati s njima na njihovom jeziku ili su slavenske žene znale govoriti jezik Avara¹¹. Oko 560. godine, kad su Avari već prodrli u stepe oko Crnoga mora, Anti su im uputili poslanika po imenu Mezamer da otkupi neke od pripadnika njegovog plemena zarobljene u nedavnim pohodima. Poslanik je ubijen po zapovijedi kagana, ali ne prije nego što mu se obratio. Kagan je bio sposoban razumjeti Mezamera, navodno bez nazočnosti prevoditelja¹². Malo prije 578. godine isti je kagan uputio poslanike Sklavinima koje je predvodio poglavica po imenu Dauritije (ili Daurentije), tražeći od njih da prihvate avarsku vlast i plaćaju im danak¹³. Avarski poslanici su morali biti sposobni govoriti Dauritijev jezik ili on njihov. Kada je 592. godine avarski kagan zapovjedio Sklavinima da izgrađuju čamce za njegove trupe kako bi prešli Dunav, oni su morali ra-

had a thorough command of Greek⁹. But there are also people not described as either Sclavenes or Antes who speak Slavic (or the language of the Sclavenes, whatever it was) fluently. During Priscus' 593 campaign against the Sclavenes in Walachia, one of the captives turned out to be a Gepid, who was very close to the Sclavene “king” Musocius, with whom he communicated in the “king’s language.” Formerly a Christian, he betrayed his leader and cooperated with Priscus, presumably using Latin as the language of communication (much like “phoney Chilbudios” before him), for no mention is made of a translator¹⁰. The Avars had no problems communicating with the Sclavenes and the Antes in whatever language(s) they may have used. The “Huns” who, according to Fredegar, slept with the wives and daughters of the Wends (Slavs), must have been able to communicate with them in their own language, or otherwise the Slavic women knew how to speak the language of the Avars¹¹. In about 560, as the Avars made their entrance into the steppe lands north of the Black Sea, the Antes sent an envoy named Mezamer to ransom some of his fellow tribesmen taken prisoner by the Avars in recent raids. The envoy was killed at the order of the qagan, but not before speaking. The qagan was able to understand what Mezamer was saying, apparently without the assistance of an interpreter¹². Shortly before 578, the same qagan sent an embassy to the Sclavenes led by a chieftain named Dauritas (or Daurentius), asking them to accept Avar suzerainty and to pay him tribute¹³. The Avar envoys must have been able to speak Dauritas’ lan-

⁹ *Čudesna sv. Demetrija* II 4.231, 233-237 i 242. Vidi također M. J. LESZKA, Kilka uwag na temat śmierci Prebuda, księcia Rynchinów, *Slavia Antiqua* 46, Warszawa, 2005, str. 57-62.

¹⁰ Theofilakt Simokata VI 9.1. Kontakti između Sklavina i Gepida dokumentirani su i za prijašnje razdoblje. Godine 549. ili 550. kandidat na lombardsko prijestolje po imenu Hildig prebjegao je Gepidima s pratnjom sastavljenom od Lombarda i Sklavina. Poslije je otišao k Sklavinima skupa sa svojim sljedbenicima. Hildig je morao biti sposoban komunicirati sa *Sklavinima na njihovom jeziku, izuzev naravno ako Sklavini nisu poznavali jezik Gepida* ili Lombarda. Vidi Prokopije iz Cezareje, *Ratovi* VII 35.16, 19, i 21-22.

¹¹ Fredegar IV 48. Vidi isto J. SCHÜTZ, Fredegar: Über Wenden und Slawen (*Chronicon* lib. IV cap. 48 et 68), *Jahrbuch für fränkische Landesforschung* 52, Stegaurach, 1992, str. 45-59. Musokijevi su sklavinški podanici, namamljeni u rimsku zasjedu, poznavali avarske napjeve koji su bili na jeziku koji im nije bio materinski (Teofilakt Simokata VI 9.10).

¹² Menandar Protektor, fr. 3. Vidi P. A. YANNOPOULOS, Les Slaves chez Ménandre, *Epeteris Hetaireias Byzantinon Spoudon* 48, Athena, 1990-1993, str. 27-35.

¹³ Menander Protektor, fr. 21. Vidi isto N. ŽUPANIĆ, Staroslovenski vojvoda Dauritas i obarski kagan Bajan, *Istorijski časopis* 5, Beograd, 1954-1955, str. 117-130.

⁹ *Miracles of St. Demetrius* II 4.231, 233-237, and 242. See also M. J. LESZKA, Kilka uwag na temat śmierci Prebuda, księcia Rynchinów, *Slavia Antiqua*, 46, Warszawa, 2005, pp. 57-62.

¹⁰ Theophylact Simocatta VI 9.1. Contacts between Sclavenes and Gepids are documented for the earlier period as well. In 549 or 550, a candidate to the Lombard throne named Hildigis fled to the Gepids, followed by a retinue of both Lombards and Sclavenes. He later went to the Sclavenes together with his followers. He must have been able to communicate with the Sclavenes in their own language, unless, of course, the Sclavenes knew the language of the Gepids or of the Lombards. See Procopius of Caesarea, *Wars* VII 35.16, 19, and 21-22.

¹¹ Fredegar IV 48. See also J. SCHÜTZ, Fredegar: Über Wenden und Slawen (*Chronicon* lib. IV cap. 48 et 68), *Jahrbuch für fränkische Landesforschung*, 52, Stegaurach, 1992, pp. 45-59. Musocius' Slavene subjects who were lured into an ambush set by Roman troops were accustomed to Avar songs, which were presumably in a language different from their own (Theophylact Simocatta VI 9.10).

¹² Menander the Guardsman, fr. 3. See P. A. YANNOPOULOS, Les Slaves chez Ménandre, *Epeteris Hetaireias Byzantinon Spoudon*, 48, Athena, 1990-1993, pp. 27-35.

¹³ Menander the Guardsman, fr. 21. See also N. ŽUPANIĆ, Staroslovenski vojvoda Dauritas i obarski kagan Bajan, *Istorijski časopis*, 5, Beograd, 1954-1955, pp. 117-130.

guage, or he theirs. When in 592, the qagan of the Avars ordered the Slavens to build boats for his troops to cross the river Danube, they must have been able to understand his words¹⁴. In the early seventh century, Slavene warriors fought under the direct command of the qagan under the walls of both Thessalonica and Constantinople¹⁵. The apocryphal *Life of St. Pancratius* written in the late seventh or early eighth century mentions a group of Avar prisoners in Sicily, with whom communication was possible only through a translator from the Slavic community near Syracuse¹⁶.

What then was the ethnic identity of those bi- or, possibly, multilingual individuals? Should one count “phoney Chilbudios” out of the ethnic group of the Antes because of him speaking Latin? Were the Avars brought to Sicily Slavs, given that they could speak Slavic? Was Dauritas an Avar, as he could communicate with the Avar envoys in a language they all knew¹⁷?

2. If the *Urheimat* of the Slavs, at the time when they were a still undifferentiated ethnic group, was in the region of Eastern Europe with river names of the most archaic Slavic origin, why are there separate archaeological cultures in that region?

There is currently no agreement as to the exact location of the *Urheimat* of the Slavs, if there ever was one. Linguists have already expressed their distrust of the research based on river names, primarily because of the difficulties of proving etymologies of words that do not have meanings, in addition to difficulties in identifying specifically Slavic roots in a general Indo-European mi-

zumjeti njegov govor¹⁴. Početkom 7. stoljeća sklavinjski ratnici su se borili pod direktnim zapovjedništvom kagana pod zidovima Soluna i Konstantinopola¹⁵. Apokrifni *Život sv. Pankracija*, pisan krajem 7. ili početkom 8. stoljeća, spominje skupinu avarskih zarobljenika na Siciliji, s kojima je komunicirano samo putem prevoditelja iz slavenske zajednice u Sirakuzi¹⁶.

Koji je onda bio etnicitet ovih dvojezičnih ili vjerojatno višejezičnih pojedinaca? Možemo li *lažnog Hilbuda* lišiti antskog etniciteta jer je govorio latinski? Jesu li avarski zarobljenici na Siciliji Slaveni jer su govorili slavenski? Je li Dauritije Avar jer je mogao komunicirati s avarskim poslanicima na njihovom jeziku¹⁷?

2. Ako se pradomovina (*Urheimat*) Slavena, u vrijeme dok su oni još uvijek bili neizdiferencirana etnička skupina, nalazila u istočnoj Europi s imenima rijeka koja su najdrevnijeg slavenskog podrijetla, zašto onda nalazimo različite arheološke kulture na tom području?

Trenutno ne postoji suglasnost o točnoj lokaciji „pradomovine“ Slavena, ako je ikad i postojala. Lingvisti su već ranije pokazali nepouzdanosti istraživanja koje se bavilo nazivima rijeka, najviše zbog poteškoća u dokazivanju etimologija riječi koje nemaju značenje te poteškoća u identificiranju specifično slavenskih korijena u općem indoeuropskom kontekstu¹⁸. Također, pobornici ideje o

¹⁴ Theophylact Simocatta VI 3.9-4.1. There were numerous Slavene warriors in the Avar army, as indicated by Theophylact Simocatta VIII 3.14-15.

¹⁵ *Miracles of St. Demetrius* II 2.197-198. — NICEPHORUS, *Short History* (ed. C. Mango), Washington, 1990, p. 58. See also T. ŽIVKOVIĆ, Odnosi Avara i podunavskih Slovena, 579-626, *Zbornik Matice srpske za istoriju*, 56, Novi Sad, 1997, pp. 7-18.

¹⁶ C. J. STALLMAN, *The Life of S. Pancratius of Taormina*, Ph.D. Dissertation, University of Oxford. Oxford, 1986, p. 271. See also M. CAPALDO, Un insediamento slavo presso Siracusa nel primo millennio d. C., *Europa Orientalis*, 2, Salerno, 1983, pp. 5-17.

¹⁷ A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, p. 8 believes that besides language, the Slavic culture is defined by law and customs. We know nothing about the law(s) of the sixth- to seventh-century Slavs, but to judge from Procopius' testimony their customs were not very different from those of other barbarians: “they live a hard life, giving no heed to bodily comforts, just as the Massagetae do and... they preserve the Hunnic character in all its simplicity” (*Wars* VII 14.27-28). See F. CURTA, The making of the Slavs between ethnogenesis, invention, and migration, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, 6 (2), Санкт-Петербург, 2008, pp. 155-172. Again, and following Pleterski's logic, one may ask whether the Slavs were Huns.

¹⁴ Theophylact Simocatta VI 3.9-4.1. Avarska vojska sadržavala je brojne sklavinjske ratnike, kako ukazuje Theofilakt Simokata VIII 3.14-15.

¹⁵ *Čudesa sv. Demetrija* II 2.197-198. — NIKIFOR, *Kratka povijest*. (Ur. C. Mango), Washington, 1990, str. 58. Vidi također: T. ŽIVKOVIĆ, Odnosi Avara i podunavskih Slovena, 579. – 626., *Zbornik Matice srpske za istoriju* 56, Novi Sad, 1997, str. 7-18.

¹⁶ C. J. STALLMAN, *The Life of S. Pancratius of Taormina*. Doktorska disertacija. University of Oxford. Oxford, 1986, str. 271. Vidi također M. CAPALDO, Un insediamento slavo presso Siracusa nel primo millennio d. C., *Europa Orientalis* 2, Salerno, 1983, str. 5-17.

¹⁷ A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, str. 8, vjeruje da izuzev jezika, slavensku kulturu definiraju zakoni i običaji. Mi ne znamo ništa o zakonima Slavena iz 6. i 7. stoljeća, ali sudeći po Prokopijevom svjedočenju njihovi običaji se ne razlikuju od drugih barbara: *oni žive težak život, ne obazirući se na tjelesne užitke, poput Masageta i, ... očuvali su hunski karakter u svojoj svojoj jednostavnosti* (*Ratovi* VII 14.27-28). Vidi F. CURTA, The making of the Slavs between ethnogenesis, invention, and migration, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* 6 (2), Санкт-Петербург, 2008, str. 155-172. Slijedeći logiku Pleterskoga, netko bi mogao pomisliti da su Slaveni zapravo Huni.

¹⁸ A. M. SCHENKER, *The Dawn of Slavic. An Introduction to Slavic Philology*, New Haven/London, 1995, str. 5. — DARDEN, Who were the Slavens, str. 147. Za izvrstan pregled nedavnih znanstvenih lingvističkih studija koje

traženju slavenskoga podrijetla kroz nazive rijeka se ne slažu među sobom, jer se ne zna točno koja su najstarija imena navodno slavenskog podrijetla. Dok su bivši sovjetski lingvisti locirali slavenski *Urheimat* na desnu obalu Ukrajine, oko Zhytomyra, Jürgen Udolph je ukazao na područje subkarpatske Ukrajine, dalje na jugozapad, u Bukovini i Galiciji¹⁹. Nedavno je Johanna Nichols stavila lokaciju slavenske prapostojbine na mapu *in the vicinity of the western Danube plain, which is the evident center of cultural influence from which the spread of Slavic speech emanated, combined with Avar political and ideological institutions*²⁰. Malo znanstvenika bi danas povjerovalo da

se odnose na Slavene, vidi: M. GARZANITI, *Gli Slavi. Storia, culture e lingue dalle origini ai nostri giorni*. Roma, 2013, str. 385-394.

¹⁹ В. Н. ТОПОРОВ - О. Н. ТРУБАЧЕВ, *Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья*. Москва, 1962. — О. Н. ТРУБАЧЕВ, *Названия рек правобережной Украины*. Москва, 1968. Vidi također: J. UDOLPH, *Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen. Ein Beitrag zur Frage der Urheimat der Slaven*. Heidelberg, 1979. — J. UDOLPH, *Kritisches und Antikritisches zur Bedeutung slavischer Gewässernamen für die Ethnogenese der Slaven*, *Zeitschrift für slavische Philologie* 45 (1), Heidelberg, 1985, str. 33-57. — J. UDOLPH, *Ethnogenese und Urheimat der Slaven*, u: *Die slavischen Sprachen. Ein internationales Handbuch zu ihrer Struktur, ihrer Geschichte und ihrer Forschung*, (ur. K. Gutschmidt, S. Kempgen), vol. 2, Berlin, 2014, str. 1131-1144. Udolfove ideje prihvaća i G. HOLZER, *Proto-Slavic: historical setting and linguistic reconstruction*, *East Central Europe* 31 (1), Budapest, 2004, str. 49-59. Ignorirajući Udolphu i Holzera, A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, str. 11-12, slijedi Toporova i Trubacheva, najvjerojatnije kroz В. В. СЕДОВ, *Становление и этногенез славян (по данным археологии и гидронимии)*, u: *История, культура, этнография и фольклор славянских народов. XI Международный съезд славистов (Братислава, сентябрь 1993 г.) Доклады российской делегации*, (ur. Г. Г. Литаврин), Москва, 1993, str. 119-130.

²⁰ J. NICHOLS, *The Eurasian spread zone and the Indo-European dispersal*, u: *Archaeology and Language II. Correlating Archaeological and Linguistic Hypotheses*, (ur. R. Blench, M. Spriggs), London, 1998, str. 225. Vidi isto: J. NICHOLS, *The linguistic geography of the Slavic expansion*, u: *American Contributions to the Eleventh International Congress of Slavists. Bratislava, August - September 1993. Literature, Linguistics, Poetics*, (ur. R. A. Maguire, A. Timberlake), Columbus, 1993, str. 377-391. Drugi istraživači (koje slijedi A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, str. 20) pronalaze Slavene u podunavskom području vrlo kasno (prva polovina 5. stoljeća). Argumentirano je kako *strava* (riječ koju spominje Jordan, *Getica* 49) i *medos* (riječ koja se pojavljuje kod Priska iz Paniona) dokumentiraju nazočnost slavenskog jezika unutar carstva Atila Huna. Vidi: Л. А. ГИНДИН, *К вопросу о хронологии начальных этапов славянской колонизации Балканы (по лингво-филологических данных)*, *Балканско езиковедство* 36 (1), София, 1983,

lieu¹⁸. Moreover, there is no agreement between advocates of the idea of looking for the Slavic origins by means of river names as to where exactly were the oldest names of supposedly Slavic origin. While the Soviet linguists place the *Urheimat* in Right-Bank Ukraine around Zhytomyr, Jürgen Udolph has pointed to an area of Subcarpathian Ukraine, farther to the southwest, in Bukovina and Galicia¹⁹. Recently, Johanna Nichols has placed the locus for Slavic on the map “in the vicinity of the western Danube plain, which is the evident center of cultural influence from which the spread of Slavic speech emanated, combined with Avar political and ideological institutions”²⁰. Few scholars would now believe that there is a direct link between language and archaeological culture, but a certain degree of correlation between their developments is

¹⁸ A. M. SCHENKER, *The Dawn of Slavic. An Introduction to Slavic Philology*, New Haven/London, 1995, p. 5. — B. DARDEN, *Who were the Sclaveni*, p. 147. For an excellent survey of the most recent developments in the linguistic research pertaining to the Slavs, see M. GARZANITI, *Gli Slavi. Storia, culture e lingue dalle origini ai nostri giorni*, Roma, 2013, pp. 385-394.

¹⁹ В. Н. ТОПОРОВ - О. Н. ТРУБАЧЕВ, *Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья*, Москва, 1962. — О. Н. ТРУБАЧЕВ, *Названия рек правобережной Украины*, Москва, 1968. See also J. UDOLPH, *Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen. Ein Beitrag zur Frage der Urheimat der Slaven*, Heidelberg, 1979. — J. UDOLPH, *Kritisches und Antikritisches zur Bedeutung slavischer Gewässernamen für die Ethnogenese der Slaven*, *Zeitschrift für slavische Philologie*, 45 (1), Heidelberg, 1985), pp. 33-57. — J. UDOLPH, *Ethnogenese und Urheimat der Slaven*, in: *Die slavischen Sprachen. Ein internationales Handbuch zu ihrer Struktur, ihrer Geschichte und ihrer Forschung*, (eds. K. Gutschmidt, S. Kempgen), vol. 2, Berlin, 2014, pp. 1131-1144. Udolph's ideas are accepted by G. HOLZER, *Proto-Slavic: historical setting and linguistic reconstruction*, *East Central Europe*, 31 (1), Budapest, 2004, pp. 49-59. Ignoring Udolph and Holzer's work, A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, pp. 11-12 follows Toporov and Trubachev, most likely at the behest of В. В. СЕДОВ, *Становление и этногенез славян (по данным археологии и гидронимии)*, in: *История, культура, этнография и фольклор славянских народов. XI Международный съезд славистов (Братислава, сентябрь 1993 г.) Доклады российской делегации*, (ed. Г. Г. Литаврин), Москва, 1993, pp. 119-130.

²⁰ J. NICHOLS, *The Eurasian spread zone and the Indo-European dispersal*, in: *Archaeology and Language II. Correlating Archaeological and Linguistic Hypotheses*, (eds. R. Blench, M. Spriggs), London, 1998, p. 225. See also J. NICHOLS, *The linguistic geography of the Slavic expansion*, in: *American Contributions to the Eleventh International Congress of Slavists. Bratislava, August-September 1993. Literature, Linguistics, Poetics*, (eds. R. A. Maguire, A. Timberlake), Columbus, 1993, pp. 377-391. Others (followed by A. PLETERSKI, *Etno-*

assumed when there is clear evidence of continuity²¹. Andrej Pleterski is apparently convinced that the Zarubyntsi culture dated between the third century BC and the first century AD is the archaeological correlate of the proto-Slavic ethnicity (and language)²². If so, what happened to the proto-Slavs and their language after the complete disappearance of that culture, supposedly destroyed by Sarmatians²³? A considerable gap of about 200 years separates the Zarubyntsi from the Kiev culture (dated between the third and the fourth century), which is attributed to the Slavic Venethi²⁴. The Kiev culture also ends with the abandonment of most sites. At least another century then separates the Kiev culture from the earliest assemblages of the Prague culture, which is attributed to the early Slavs (the Sclavenes)²⁵. Where did the proto-Slavs go after the first century, and whence could they return, two centuries later, to the same region from which their ancestors had left? How did they then turn into the Slavs of the Prague culture, the earliest remains of which are documented ar-

geneza, p. 20) have found Slavs in the Danube region at a very early date (first half of the fifth century). They argue that both *strava* (a word mentioned by Jordanes, *Getica* 49) and *medos* (a word that appears in Priscus of Panion) document the presence of speakers of Slavic within Attila's Hunnic empire. See Л. А. ГИНДИН, К вопросу о хронологии начальных этапов славянской колонизации Балканы (по лингво-филологических данных), *Балканско езиковедие*, 36 (1), София, 1983, pp. 22-32. — A. IVANCHIK, Le problème de l'apparition des Slaves sur les frontières de Byzance. Les témoignages des Priscus de Panion, in: *Radovi XIII. Međunarodnog Kongresa za starokršćansku arheologiju. Split-Poreč (25.9.-1.10. 1994)*, (eds. N. Cambi, E. Marin), vol. 3, Vatican/Split, 1998, p. 385. However, at least *medos* may well be a word from a language now dead that was also spoken during Attila's time. See G. SCHRAMM, *Ein Damm bricht. Die römische Donaugrenze und die Invasionen des 5.-7. Jahrhunderts im Lichte von Namen und Wörtern*, München, 1997, pp. 95-105.

²¹ P. GRAVES, Flakes and ladders: what the archaeological record cannot tell us about the origins of language, *World Archaeology*, 26 (2), London, 1994, pp. 158-171. — I. DAVIDSON, The archaeological evidence of language origins: states of art, in: *Language Evolution*, (eds. M. H. Christiansen, S. Kirby), Oxford - New York, 2003, pp. 140-157. See also J. HINES, Archaeology and language in a historical context: the creation of English, in: *Archaeology and Language II. Correlating Archaeological and Linguistic Hypotheses*, (eds. R. Blench, M. Spriggs), London, 1998, pp. 283-294.

²² A. PLETERSKI, Modell der Ethnogenese der Slawen auf der Grundlage einiger neuerer Forschungen, in: *Slowiańszczyzna w Europie średniowiecznej*, (ed. Z. Kurnatowska), Wrocław, 1996, p. 23 ("Reflexion"). A. PLETERSKI, Etnogeneza is the re-hashed version of the 1996 article. Even the maps are the same.

²³ A. PLETERSKI, Etnogeneza, p. 15 with fig. 3.

²⁴ A. PLETERSKI, Etnogeneza, p. 20.

²⁵ A. PLETERSKI, Etnogeneza, p. 20.

postoji direktna veza između jezika i arheološke kulture, ali određena razina uzajamnosti može biti pretpostavljena ako postoje jasni dokazi o kontinuitetu²¹. Čini se da je Andrej Pleterski uvjeren kako je zarubinska kultura, datirana između 3. stoljeća prije Krista i 1. stoljeća poslije Krista, arheološki pokazatelj protoslavenskoga etniciteta (i jezika)²². Ako je tako, što se onda dogodilo s Protoslavenima i njihovim jezikom kada su ovu kulturu navodno uništili Sarmati²³? Značajna praznina od oko dva stoljeća razdvaja zarubinsku od kijevske kulture, datirane između 3. i 4. stoljeća, koja se pripisuje slavenskim Venetima²⁴. Kijevska kultura također prestaje napuštanjem većine lokaliteta. Barem još jedno stoljeće razdvaja kijevsku kulturu od najstarijih nalaza pripisanih praškoj kulturi koja se pripisuje najranijim Slavenima (Sklavinima)²⁵. Kamo su Protoslaveni otišli nakon 1. stoljeća i kako su se onda vratili nakon dva stoljeća na isto područje koje su njihovi predci napustili? Kako su se onda preobrazili u Slavene praške kulture čiji su najstariji ostatci dokumentirani dalje na jugozapadu, u Bukovini i Galiciji? Zašto slavenska migracija u pravcu donjeg Dunava i Balkanskog poluotoka ne ostavlja tragove praške kulture na teritoriju današnje Rumunjske – na prostoru koje Andrej Pleterski naziva *navodnim područjem slavenske kulture*²⁶?

str. 22-32. — A. IVANCHIK, Le problème de l'apparition des Slaves sur les frontières de Byzance. Les témoignages des Priscus de Panion, u: *Radovi XIII. Međunarodnog Kongresa za starokršćansku arheologiju. Split - Poreč (25. 9. - 1. 10. 1994.)*, (ur. N. Cambi, E. Marin), vol. 3, Vatican - Split, 1998, str. 385. No riječ *medos* može lako biti riječ iz danas mrtvog jezika koji se govorio u Attilino vrijeme. Vidi: G. SCHRAMM, *Ein Damm bricht. Die römische Donaugrenze und die Invasionen des 5. - 7. Jahrhunderts im Lichte von Namen und Wörtern*. München, 1997, str. 95-105.

²¹ P. GRAVES, Flakes and ladders: what the archaeological record cannot tell us about the origins of language, *World Archaeology* 26 (2), London, 1994, str. 158-171. — I. DAVIDSON, The archaeological evidence of language origins: states of art, u: *Language Evolution*, (ur. M. H. Christiansen, S. Kirby), Oxford - New York, 2003, str. 140-157. Vidi isto: J. HINES, Archaeology and language in a historical context: the creation of English, u: *Archaeology and Language II. Correlating Archaeological and Linguistic Hypotheses*, (ur. R. Blench, M. Spriggs), London, 1998, str. 283-294.

²² A. PLETERSKI, Modell der Ethnogenese der Slawen auf der Grundlage einiger neuerer Forschungen, u: *Slowiańszczyzna w Europie średniowiecznej*, (ur. Z. Kurnatowska), Wrocław, 1996, str. 23 ("Reflexion"). A. PLETERSKI, Etnogeneza je reciklirana verzija ovog rada iz 1996. Čak su i zemljopisne karte identične.

²³ A. PLETERSKI, Etnogeneza, str. 15, sl. 3.

²⁴ A. PLETERSKI, Etnogeneza, str. 20.

²⁵ A. PLETERSKI, Etnogeneza, str. 20.

²⁶ A. PLETERSKI, *Etnogeneza Slovanov: obris trenutne-ga stanja arheoloskih raziskav*, Ljubljana, 1990, str. 34,

Je li slavenski jezik onda korišten za komunikaciju između 3. stoljeća prije Krista i 3. stoljeća poslije Krista u naseljima koja se pripisuju zarubinskoj i kijevskej kulturi? Ne postoji niti jedan dokaz koji bi nam poslužio za raspravu o tome koji se jezik govorio u naseljima ovog područja, koje se nalazilo predaleko od rimskog svijeta kako bi bilo na radaru pisanih vrela. Dakle, nemamo ništa što bi nam pomoglo povezati materijalnu kulturu otkrivenu na nalazištima zarubinske i kijevske kulture s etnonimom poznatim iz pisanih vrela ili jezičnom skupinom. Štoviše, očit kulturni diskontinuitet u ovom području inicira ozbiljnu dvojbu o bilo kakvim pokušajima pisanja povijesti pretpovijesnih Slavena kao kontinuiranog nastanjivanja jednog jedinog područja od kasnog željeznog doba do ranog srednjeg vijeka. Nemamo niti materijalne ostatke zarubinske, kijevske ili praške kulture u južnom i jugozapadnom pravcu navodne slavenske migracije prema dunavskoj granici Rimskoga Carstva. Pleterski koristi karte kako bi pokazao rasprostranjenost arheoloških kultura u istočnoj Europi tijekom 1. – 2. i 3. – 4. stoljeća. Strelice koje pokazuju migraciju na ovim kartama pokazuju na sjeveroistok i sjever, upravo suprotno od pravca koji bi doveo Slavene na teritorij na kojem nalazimo prašku i penkovsku kulturu²⁷. Ako su Slaveni bili potpuno formirani *ethnos* od pretpovijesti, zašto onda postoji toliko arheoloških kultura koje im se pripisuju na područjima na kojima pisana vrela kasnije ne spominju nikakve Sklavine ili Ante?

3. Zašto ne postoje arheološke potvrde o slavenskom naseljavanju zapadnog dijela Balkanskog poluotoka?

Temeljna postavka povijesne antropologije je da ljudski geni, jezik i kultura predstavljaju različite sustave nasljeđivanja. Ova tri sustava su različita i nemaju neophodnu međusobnu vezu jer svaka od njih je različito povezana s populacijskom poviješću. Ako želimo pripisati kulturnu promjenu migraciji, četiri se uvjeta moraju zadovoljiti. Prvo, konstelacija novih osobina mora se pojaviti u određenom području iznenada i bez lokalnih prototipova. Drugo, proizvodi migrantske skupine moraju odražavati elemente njihovog odredišta. Treće, mora biti moguće identificirati drugo područje u kojem je konstelacija novih osobina na

sl. 7. Na toj karti praška i penkovska kultura završavaju točno na granici današnje Rumunjske. Za odsutnost nalaza praške kulture u istočnoj i južnoj Rumunjskoj, vidi: E. S. TEODOR, *The shadow of a frontier: the Walachian Plain during the Justinianic age*, u: *Borders, Barriers and Ethnogenesis. Frontiers in Late Antiquity and the Middle Ages*, (ur. F. Curta), Brepols, 2005, str. 205-245. – F. CURTA, *The "Prague type": a critical approach to pottery classification*, u: *Hoi skoteinoi aiones tou Byzantiou (7os-9os ai.)*, (ur. E. Kountoura-Galake), Athena, 2001, str. 171-188 ide još dalje osporavajući ideju „praškog” tipa keramike.

²⁷ A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, str. 17, sl. 4; str. 19, sl. 5; str. 21, sl. 6.

chaeologically much farther to the southwest, in Bukovina and Galicia? Why did the migration of the Slavs in the direction of the Lower Danube and the Balkans leave no remains of the Prague on the territory of present-day Romania, the region which Andrej Pleterski calls “alleged area of the Slavic culture”²⁶?

Was (Common) Slavic the language used for communication between the third century B.C. and the third century A.D. in settlements attributed to the Zarubyntsi and Kiev culture? There is absolutely no shred of evidence of any language spoken on any of those sites in a region, which was too far away from the Roman world to be on the radar of the written sources. There is therefore no way to associate the material culture discovered on Zarubyntsi and Kiev sites either with an ethnic name known from the sources, or with a linguistic group. Moreover, the obvious cultural discontinuity in the region raises serious doubts about any attempts to write the history of the prehistoric Slavs as one of the continuous occupation of one and the same region between the late Iron Age and the early Middle Ages. Nor is any evidence of material remains of the Zarubyntsi, Kiev, or Prague culture in the southern and southwestern direction of the presumed migration of the Slavs towards the Danube frontier of the Roman Empire. Pleterski uses maps to show the distribution of archaeological cultures in Eastern Europe during the first to second and third to fourth century, respectively. The arrows indicating migration on those maps point to the northeast and north, respectively, exactly the opposite of direction of the movement that would have brought the Slavs into the territories of the Prague and Pen’kivka cultures²⁷. If the Slavs were a fully-fledged *ethnos* since prehistoric times, why are there so many archaeological cultures attributed to them appearing in areas that are not known from the written sources to have been later inhabited either by Slavenes or by Antes?

²⁶ A. PLETERSKI, *Etnogeneza Slovanov: obris trenutnega stanja arheoloskih raziskav*, Ljubljana, 1990, p. 34 fig. 7. On that map both the Prague and the Pen’kivka cultures stop right at the border of present-day Romania. For the absence of Prague-type finds from eastern and southern Romania, see E. S. TEODOR, *The shadow of a frontier: the Walachian Plain during the Justinianic age*, in: *Borders, Barriers, and Ethnogenesis. Frontiers in Late Antiquity and the Middle Ages*, (ed. F. Curta), Brepols, 2005, pp. 205-245. — F. CURTA, *The "Prague type": a critical approach to pottery classification*, in: *Hoi skoteinoi aiones tou Byzantiou (7os-9os ai.)*, (ed. E. Kountoura-Galake), Athena, 2001, pp. 171-188 goes much farther and contests even the notion of a Prague type of pottery.

²⁷ A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, pp. 17 fig. 4; 19 fig. 5; 21 fig. 6.

3. Why is there no archaeological evidence of a Slavic migration to the western Balkans?

A fundamental proposition of historical anthropology is that human genes, language, and culture represent distinct systems of inheritance. The three systems are distinct and have no necessary relationship because each bears a different relation to population history. For migration to be responsible for cultural change, four conditions have to be met. First, a constellation of new traits has to appear suddenly, and without local prototypes, in a given area. Second, the products of the migrant group should reflect elements of the destination area. Third, it should be possible to identify an area in which the constellation of new traits is the normal pattern. Finally, expression of the “at home” and displaced traits should occur simultaneously or in a sequence in the homeland and the destination area. Where cultural changes are due to population movement, the pattern of cultural change is one where a new complex appears as a package on new sites. One should also observe a decline in homeland population that takes place over decades rather than all at once. Finally, one should be able to identify permanent, long-distance movement associated with the abandonment of sites, and an accelerating pace and scale of abandonment over time²⁸. If the migration of the Slavs began in the area of the Prague culture in western Ukraine, it is remarkable that, instead of a rarefied settlement network in that region, there are many more late sixth- to late seventh-century settlements than in the whole of the Balkan Peninsula. The supposed migration did not thin out the population of the supposed *Urheimat*. The number of settlements in the homeland is in fact larger than that of the fifth century, and that number continued to grow throughout the seventh and eighth centuries. If, as it seems likely, conditions in the supposed *Urheimat* were favorable to a population growth, why would anyone want to leave it for the distant lands in Slovenia and Croatia? So far, advocates of the migrationist model, from Valentin V. Sedov to Andrej Pleterski, has offered no answer to this question²⁹. The latter imagined the Slavs coming to the

odredištu normalna pojava koja traje (domovina). Konačno, izraz „kod kuće“ i osobine koje pokazuju raseljenost moraju se pojaviti istovremeno ili u sekvenci i u domovini i u odredištu. Kada su kulturne promjene uzrokovane populacijskim kretanjima, uzorak kulturne promjene je onaj u kojem se novi kulturni kompleks pojavljuje kao jedinstveni obrazac na novim lokalitetima. Također, moramo registrirati demografski pad u domovinskoj populaciji koji se pojavljuje kroz desetljeća. Napokon, moramo biti sposobni identificirati trajne populacijske pokrete na velikim razdaljinama koje možemo povezati s napuštanjem lokaliteta i ubrzanim tempom i opsegom napuštanja lokaliteta tijekom vremena²⁸. Ako je migracija Slavena počela na području rasprostiranja praške kulture u zapadnoj Ukrajini, nevjerojatno je da umjesto razrijeđene mreže naselja, na tom području nalazimo mnogo više lokaliteta iz 6. i 7. stoljeća nego što ih nalazimo na cijelom Balkanskom poluotoku. Navodna migracija nije uopće umanjila populaciju navodne „pradomovine“. Broj nastanjenih lokaliteta u „pradomovini“ je zapravo veći nego što je bio u 5. stoljeću, a njihov broj nastavlja rasti u 7. i 8. stoljeću. Ako su, kako se čini, uvjeti u „pradomovini“ poticali demografski rast, zašto bi onda itko želio migrirati u udaljene zemlje današnje Slovenije i Hrvatske. Za sad, pobornici migracijskog modela – od Valentina V. Sedova do Andreja Pleterskog – nisu ponudili odgovor na ovo pitanje²⁹. Potonji

²⁸ E. HAURY, Evidence at Point of Pines for a prehistoric migration from northern Arizona, in: *Migrations in New World Culture History*, (ed. R. H. Thompson), Tucson, 1958, pp. 1-8. — S. G. ORTMAN, *Winds from the North. Tewa Origins and Historical Anthropology*, Salt Lake City, 2012, pp. 20, 29, and 252, and 262. For migration in archaeology, see also S. BURMEISTER, Archaeology and migration: approaches to an archaeological proof of migration, *Current Anthropology*, 41 (4), Chicago, 2000, pp. 539-567. — S. E. Hakenbeck, Migration in archaeology: are we nearly there yet? *Archaeological Review from Cambridge*, 23 (2), Cambridge, 2008, pp. 9-26. — P. A. R. van DOMMELEN, Moving on archaeological perspectives on mobility and migration, *World Archaeology*, 46 (4), London, 2014, pp. 477-483.

²⁹ F. CURTA, The early Slavs in Bohemia and Moravia: a

²⁸ E. HAURY, Evidence at Point of Pines for a prehistoric migration from northern Arizona, u: *Migrations in New World Culture History*, (ur. R. H. Thompson), Tucson, 1958, str. 1-8. — S. G. ORTMAN, *Winds from the North. Tewa Origins and Historical Anthropology*. Salt Lake City, 2012, str. 20, 29, 252, 262. Za migracije u arheologiji vidi također: S. BURMEISTER, Archaeology and migration: approaches to an archaeological proof of migration, *Current Anthropology* 41 (4), Chicago, 2000, str. 539-567. — S. E. Hakenbeck, Migration in archaeology: are we nearly there yet?, *Archaeological Review from Cambridge* 23 (2), Cambridge, 2008, str. 9-26. — P. A. R. van DOMMELEN, Moving on archaeological perspectives on mobility and migration, *World Archaeology* 46 (4), London, 2014, str. 477-483.

²⁹ F. CURTA, The early Slavs in Bohemia and Moravia: a response to my critics, *Archeologické rozhledy* 61, Praha, 2009, str. 745-748; 744, sl. 1. — П. В. ШУВАЛОВ, К вопросу об идеологическом подоснове раннеславянской экспансии на Балканы (интерпретация сведений Прокопия на фоне фольклорных данных), u: *Образ войны в общественной мысли славянских народов эпохи средневековья и раннего нового времени. Материалы конференции*, (ur. Б. Н. Флорья), Москва, 2012, str. 134-136, vjeruje kako su razlozi slavenske migracije na Balkanski poluotok bili ideološke prirode. Nasuprot njemu, A. SOŁTYSIAK, The plague endemic and Slavic expansion in the 6th-8th centuries, *Archaeologia Polona* 44, Warszawa, 2006, str. 339-364, misli kako su Slaveni ispunili demografsku prazninu koju je ostavila Justinijanova kuga na Balkanu. Kako god bilo, niti jedna od ovih teorija ne objašnjava nedostatak arheoloških dokaza da

zamišlja Slavene kako dolaze na zapadni dio Balkanskog poluotoka direktno iz zapadne Ukrajine, preko sjevernih i zapadnih dijelova Karpatskog bazena³⁰. Ali problem je što materijalna kultura pripisana prvim Slavenima u današnjoj Sloveniji i Hrvatskoj nema ništa zajedničkog s nalazištima u sjeverozapadnoj Rumunjskoj i sjeveroistočnoj Mađarskoj, područjima kroz koja su Slaveni, po modelu Pleterskog, morali proći kako bi došli do južne Panonije, a zatim na zapadni dio Balkanskog poluotoka. Nemamo nalaza pravokutnih zemunica s kamenim ili glinenim pećnicama, nemamo glinene valjkaste oblike i grude („kruhove“) unutar pećnica, nemamo glinene „poslužavnike“ niti keramiku dekoriranu križevima urezanim na posudama³¹. Ako, kako Pleterski sada tvrdi, Slaveni naseljavaju istočnoalpsko područje krajem 6. stoljeća, nevjerojatno je da se iskazivanje novih kulturnih osobina ne pojavljuje istovremeno ili u sekvenci s kulturnim osobinama u navodnoj domovini³². Naprotiv, karakteristike arheološkog materijala pronađenog u istočnoj Sloveniji i sjevernoj Hrvatskoj – na lokalitetima poput Nove table, Grofovskog, Podgorice ili Nedelišća – ni po čemu ne odražava osobine materijala u „pradomovini“. Primjerice, u sjeveroistočnom dijelu Karpatskog bazena ili zapadnoj Ukrajini nema ovalnih zemunica bez ognjišta usporedivih s onima pronađenim u današnjoj Sloveniji ili Hrvatskoj³³.

No nasuprot tome moguće je uočiti izvrsne paralele između oblika na kremacijskom groblju iz Regensburg-Großprüfeninga i onih na sličnim lokalitetima u zapadnom

western Balkans directly from western Ukraine, across the northern and western parts of the Carpathian Basin³⁰. But the material culture attributed to the early Slavs in Slovenia and Croatia has nothing to do with that of the sites in northwestern Romania and northeastern Hungary, the region through which the Slavs, according to Pleterski's model, must have gone in order to reach southern Panonia and, from there, the western Balkans. There are no sunken-floored building of rectangular plan with stone or clay ovens, no clay rolls and lumps (“breadcakes”) inside the ovens, no clay trays, and no pottery decorated with crosses incised on the vessel's shoulder³¹. If, as Pleterski now claims, the Slavs settled in the Eastern Alpine area at the end of the 6th century, it is remarkable that the expression of the displaced traits does not appear either simultaneously or in a sequence with that of the traits in the supposed homeland³². Conversely, traits identified in

response to my critics, *Archeologické rozhledy*, 61, Praha, 2009, pp. 745-748; 744 fig. 1. — П. В. ШУВАЛЮБ, К вопросу об идеологическом подоснове раннеславянской экспансии на Балканы (интерпретация сведений Прокопия на фоне фольклорных данных), in: *Образ войны в общественной мысли славянских народов эпохи средневековья и раннего нового времени. Материалы конференции*, (ed. Б. Н. Флорья), Москва, 2012, pp. 134-136, believes the reasons for the Slavic migration to the Balkans to have been ideological. By contrast, A. SOŁTYSIAK, The plague endemic and Slavic expansion in the 6th-8th centuries, *Archeologia Polona*, 44, Warszawa, 2006, pp. 339-364 thinks that the Slavs simply filled the demographic void left by the Justinianic plague in the Balkans. Be as it may, none of those theories explains the lack of archaeological evidence that the Slavs ever left their supposed *Urheimat*. Whatever the reason(s) for their migration, the Slavs, if they truly came from western Ukraine, never left in sufficiently large numbers to produce a demographic decline in the homeland. PLETERSKI, *Etnogeneza*, 26 cites an outdated and misguided study about the demography of the Slavic migration (S. KURNATOWSKI, Demographische Aspekte hinsichtlich slawischer Migrationen im 1. Jahrtausend, in: *Rapports du III-e Congrès international d'archéologie slave. Bratislava 7-14 septembre 1975*, (ed. B. Chropovsky), vol. 1, Bratislava, 1979, str. 453-475), without apparently knowing that it has meanwhile been effectively debunked by M. DULINICZ, *Antropologia fizyczna, archeologia, etnogeneza Słowian, Archeologia Polski* 53, Warszawa, 2008, pp. 115-117.

su Slaveni ikada napustili navodni *Urheimat*. Što god bili uzroci migracije, Slaveni, ako zbilja dolaze iz zapadne Ukrajine, nikada nisu migrirali u dovoljno velikim brojevima da prouzrokuju demografski pad u prapostojbini. A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, str. 26, citira danas prebrodenu studiju o demografiji slavenskih migracija (S. KURNATOWSKI, Demographische Aspekte hinsichtlich slawischer Migrationen im 1. Jahrtausend, u: *Rapports du III-e Congrès international d'archéologie slave. Bratislava 7-14 septembre 1975*, (ur. B. Chropovsky), vol. 1, Bratislava, 1979, str. 453-475), bez znanja da je ova studija u međuvremenu učinkovito kritizirana i opovrgnuta u: M. DULINICZ, *Antropologia fizyczna, archeologia, etnogeneza Słowian, Archeologia Polski* 53, Warszawa, 2008, str. 115-117.

³⁰ A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, str. 34, sl. 7.

³¹ I. STANCIU, Die ältesten Slawen in der Gegend der oberen Theiß. Eine kurze Untersuchung der Problematik im Lichte der Daten aus dem Nordwesten Rumäniens, u: *Zbornik na počest Dariny Bialekovej*, (ur. G. Fusek), Nitra, 2004, str. 347-356.

³² A. PLETERSKI, Frühe slawische Besiedlung Sloweniens im Lichte der 14C-Datierung, u: *The Early Slavic Settlement in Central Europe in the Light of New Dating Evidence*, (ur. M. Dulinicz, S. Moździoch), Wrocław, 2013, str. 214.

³³ P. ŠALKOVSKÝ, Problematika pravokutnih i elipsoidnih zemunica kod Slavena, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 24 (1), Zagreb, 2008, str. 301-307.

³⁰ A. PLETERSKI, *Etnogeneza Slovanov*, 34 fig. 7.

³¹ I. STANCIU, Die ältesten Slawen in der Gegend der oberen Theiß. Eine kurze Untersuchung der Problematik im Lichte der Daten aus dem Nordwesten Rumäniens, in: *Zbornik na počest Dariny Bialekovej*, (ed. G. Fusek), Nitra, 2004, pp. 347-356.

³² A. PLETERSKI, Frühe slawische Besiedlung Sloweniens im Lichte der 14C-Datierung, in: *The Early Slavic Settlement in Central Europe in the Light of New Dating Evidence*, (eds. M. Dulinicz, S. Moździoch), Wrocław, 2013, p. 214.

eastern Slovenia and northern Croatia on such sites as Nova Tabla, Grofovsko, Podgorica, or Nedelišće are not reflected in any corresponding elements in the homeland. For example, there are no oval sunken-floored buildings without fireplaces in the northeastern region of the Carpathian Basin or in western Ukraine, such as found in Slovenia and Croatia³³.

By contrast, there are very good matches between traits in the cremation cemetery from Regensburg-Großprüfening and those from a number of similar sites in the western part of the Carpathian Basin³⁴. Very similar urn cremations have been found on a number of sites in southwestern Hungary between the Zala and the Mura rivers. The earliest cremation burials of this group are dated to the early 7th century, and are therefore of the same age as those in Regensburg-Großprüfening³⁵. To the same direction point some of the finds associated with cremations in Regensburg-Großprüfening, such as the trapeze-shaped³⁶ and the double-spiral bronze pendants³⁷. The urns have also good analogies among the handmade pots found in Pókaszeptek³⁸. Whether or not those who buried their dead in Regensburg-Großprüfening were Slavs, the cremation cemetery discovered there may be interpreted, at the most, as an indication of a relatively short-distance migration from the Carpathian Basin, and not of the movement of population from western Ukraine (or farther to the east)

dijelu Karpatskog bazena³⁴. Vrlo slične urne za kremaciju pronađene su na brojnim lokalitetima u jugozapadnoj Mađarskoj između rijeke Zale i Mure. Najranije kremacije ove skupine su datirane u rano 7. stoljeće i istovremene su onima u Regensburg-Großprüfeningu³⁵. Na iste paralele ukazuju i neki od nalaza povezanih s kremacijama u Regensburg-Großprüfeningu, poput trapezoidnih³⁶ i dvostruko spiralnih privjesaka³⁷. Urne također imaju izvrsne analogije s ručno rađenim loncima pronađenima u Pókaszepteku³⁸. Jesu li ljudi koji su sahranjivali svoje mrtve u Regensburg-Großprüfeningu bili Slaveni ne možemo znati, ali kremacijsko groblje s ovog lokaliteta može biti u najboljem slučaju interpretirano kao indikacija relativno kratke migracije iz Karpatskog bazena, a ne kao populacijski pokret iz zapadne Ukrajine (ili još istočnijih područja) u gornji tok rijeke Dunava. Za sada su dostupna četiri radiokarbonska datuma za ovo groblje, dva iz jame i dva iz kremacijskih urni. Oni se kreću između početka 4. i kasnog 9. stoljeća, te se prema tome trebaju tretirati sa sumnjom. Andrej Pleterški vjeruje da je radiokarbonskom analizom grob 11, s vjerojatnošću od 95.4 %, datiran u 546. godinu, Ustvari se postotak vjerojatnosti u ovom pitanju ne odnosi na godinu, već na interval 336. – 546., što je najvjerojatnije rezultat 2 Σ kalibriranja³⁹. Sličnim datumom

³³ P. ŠALKOVSKÝ, Problematika pravokutnih i elipsoidnih zemunica kod Slavena, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 24 (1), Zagreb, 2008, pp. 301-307.

³⁴ W. EICHINGER - H. LOSERT, Ein merowingerzeitliches Brandgräberfeld östlichdonauländischer Prägung bei Großprüfening, *Das archäologische Jahr in Bayern*, München, 2003, pp. 98-101.

³⁵ B. M. SZŐKE, Das archäologische Bild der Slawen in Südwestungarn, in: *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo. Začetki slovenske etnogeneze*, (ed. P. Kos), vol. 1, Ljubljana, 2000, pp. 479-488.

³⁶ A. Cs. SÓS, Jelentés a pókaszepteki ásatásokról, *Archaeologiai Értésítő*, 100, Budapest, 1973, p. 67 fig. 1. — S. B. SZATMÁRI, Das Gräberfeld von Oroszlány und seine Stelle in der frühawarenzeitlichen Metallkunst, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungarica*, 32, Budapest, 1980, pp. 97-98. Such pendants appear also in contemporary inhumations in Bavaria. See H. LOSERT, Slawen in der Oberpfalz - eine Bestandsaufnahme, *Acta Archaeologica Carpathica*, 42-43, Krakow, 2007-2008, pp. 318-319.

³⁷ A. MAROSI, Asatás a pécsi népvándorlaskori sírmezőn, *Múzeumi és Könyvtári Értésítő*, 3, Budapest, 1909, p. 105 fig. 3. For both trapeze-shaped and double-spiral bronze pendants as typical for hoards of bronze and silver from the cultural milieu in the Middle Dnieper region, and not for the Prague culture, see O. A. SCSEGLOVA, A közép-dnyeper-vidéki "ant régiségek" vagy "Martinovkai típusú" kincsleletek tanulmányozásának néhány problémája, *Móra Ferenc Múzeum Evkönyve. Studia Archaeologica*, 1, Szeged, 1995, pp. 375-397.

³⁸ B. M. SZŐKE, Das archäologische Bild, 487 fig. 6.

³⁴ W. EICHINGER - H. LOSERT, Ein merowingerzeitliches Brandgräberfeld östlichdonauländischer Prägung bei Großprüfening, u: *Das archäologische Jahr in Bayern*, München, 2003, str. 98-101.

³⁵ B. M. SZŐKE, Das archäologische Bild der Slawen in Südwestungarn, u: *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo. Začetki slovenske etnogeneze*, (ur. P. Kos), vol. 1, Ljubljana, 2000, str. 479-488.

³⁶ A. Cs. SÓS, Jelentés a pókaszepteki ásatásokról, *Archaeologiai Értésítő* 100, Budapest, 1973, str. 67, sl. 1. — S. B. SZATMÁRI, Das Gräberfeld von Oroszlány und seine Stelle in der frühawarenzeitlichen Metallkunst, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungarica* 32, Budapest, 1980, str. 97-98. Slični privjesci se također pojavljuju u suvremenim inhumacijama u Bavarskoj. Vidi: H. LOSERT, Slawen in der Oberpfalz - eine Bestandsaufnahme, *Acta Archaeologica Carpathica* 42-43, Krakow, 2007-2008, str. 318-319.

³⁷ A. MAROSI, Asatás a pécsi népvándorlaskori sírmezőn, *Múzeumi és Könyvtári Értésítő* 3, Budapest, 1909, str. 105, sl. 3. Za trapezoidne i dvostrukospiralne brončane privjeske kao tipične primjerke pohranjenih riznica s brončanim i srebrnim predmetima, koje su pokazatelj kulturnog obrasca srednjodnjeparskog bazena, a ne praške kulture, vidi: O. A. SCSEGLOVA, A közép-dnyeper-vidéki "ant régiségek" vagy "Martinovkai típusú" kincsleletek tanulmányozásának néhány problémája, *Móra Ferenc Múzeum Evkönyve. Studia Archaeologica* 1, Szeged, 1995, str. 375-397.

³⁸ B. M. SZŐKE, Das archäologische Bild, str. 487, sl. 6.

³⁹ H. LOSERT, Das Brandgräberfeld von Regensburg-Großprüfening und die frühen Slawen in Pannonien, u: *Keszthely-Fenekpuszta im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen Noricum und Moesia*, (ur.

rezultirala je analiza groba 20 (kremacija u jamu): 384. – 569. No grobovi 12 (kremacija u jamu) i 13 (kremacija u urnu) su datirani radiokarbonom u sredinu 7. stoljeća⁴⁰.

Datumi iz 7. stoljeća dobiveni radiokarbonom analizom su isto tipični za nalaze keramike na lokalitetima područja koje obuhvaća današnju tromeđu Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Oblik SZ 2 na lokalitetu Nova tabla je datiran BP 1477±25, s kalibriranim datumom 601., dok je ovalni oblik SZ 1 datiran BP1456±22, s kalibriranim datumom 617. Tri uzorka iz SO 47 (jama za smeće) ima kalibrirane datume 622., 630. i 637.⁴¹ Keramika iz sloja SJ 1 u Nedelišču (ovalna zemunica) je datirana 1375±22, s kalibriranim datumom 649±7⁴². Uzorak iz sloja 58 u Novoj tabli (jama za smeće) je BP 1379±26, s kalibriranim datumom 658.⁴³ SE 123 u Grofovskom je datiran BP 1345±30 i kalibriran u 664., slično drugom nalazu s istog lokaliteta čiji je kalibrirani datum 660.⁴⁴ Još kasnija je SO

into the Upper Danube region. So far, four radiocarbon dates are available from that cemetery, two from pit and two from urn cremations. They range between the early fourth and the late ninth century, and are therefore to be treated with suspicion. Andrej Pleterški believes that the radiocarbon date from grave 11 is 546 with 95.4 likelihood. In fact the likelihood in question refers not to a year, but to an interval—336-546—that is most likely the result of 2 Σ calibration³⁹. A similar date results from the analysis of a sample from grave 20 (a pit cremation)—384-569. However, both grave 12 (a pit cremation) and grave 13 (an urn cremation) have been radiocarbon-dated after the middle of the seventh century⁴⁰.

Seventh-century radiocarbon dates are also typical for ceramic assemblages in the region of the present-day border between Slovenia, Croatia, and Hungary. Feature SZ 2 in Nova Tabla has been dated BP 1477±25, calibrated date 601, while the oval-shaped feature SZ 1 has been dated to BP1456±22, calibrated date 617. Three samples from SO 47 (a refuse pit) have calibrated dates of 622, 630, and 637, respectively⁴¹. The ceramic assemblage in feature SJ 1 in Nedelišće (an oval sunken-floored building) was dated 1375±22, calibrated date 649±7⁴². The sample from

O. Heinrich-Tamáska), Budapest - Leipzig - Keszthely - Rahden, 2011, str. 489. Kritizirajući u žurbi F. CURTA, Etnicitet u ranosrednjovjekovnoj arheologiji: primjer ranoslavenskih nalaza u jadranskoj regiji, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. 3, sv. 37, Split, 2010, str. 35, A. PLETERŠKI, Etnogeneza, str. 25, je pobrkao grob 11 s grobom 12. Tu se radi o jami, a ne kremacijskoj urni (tj. ne postoji keramika povezana s nalazom), a radiokarbonski datum je 671. - 887. s 95,4 % vjerojatnosti. Štoviše, urna iz groba 11 nije niti objavljena, a fragmenti ručno rađene keramike u H. LOSERT, Das Brandgräberfeld, str. 480, sl. 7/6-7, su premali da bi bili klasificirani kao praška keramika (ako je ovaj tip keramike ikad postojao).

⁴⁰ H. LOSERT, Das Brandgräberfeld, str. 489. Urna iz groba 13, koja se pripisuje praškom tipu, nikad nije objavljena.

⁴¹ M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung ins Prekmurje-Mura Gebiet (Pannonisches Südostrand) auf Grund der 14C Daten, u: *The Early Slavic Settlement in Central Europe in the Light of New Dating Evidence*, (ur. M. Dulnicz, S. Moždioch), Wrocław, 2013, str. 220. Primjerak iz SE 30 u Podgorici (istočna centralna Slovenija) proizvodi datum BP 1452±32, s kalibriranim datumom 625. Vidi M. NOVŠAK, Podgorica pri Ljubljana, u: *Zgodni slovani. Zgodnjesrednjevska lončenina na obrobju vzhodnih Alp*, (ur. M. Guštin), Ljubljana, 2002, str. 91-92. Radiokarbonski datum iz SZ3 na lokalitetu Nova tabla je 1438±30, 2 Σ 569-654 (M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, str. 220).

⁴² L. BEKIĆ, New 14C dates from Slavic settlements in northwestern Croatia, u: *The Early Slavic Settlement in Central Europe in the Light of New Dating Evidence*, (ur. M. Dulnicz, S. Moždioch), Wrocław, 2013, str. 241. Ovo je najraniji datum do sada bilo kojeg nalaza u Hrvatskoj, koji je pripisan Slavenima.

⁴³ M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, str. 220.

⁴⁴ M. NOVŠAK, Zgodnjesrednjevske najdbe z najdišće Grofovsko pri Murski Soboti, u: *Zgodni slovani. Zgodnjesrednjevska lončenina na obrobju vzhodnih Alp*, (ur. M. Guštin), Ljubljana, 2002, str. 29-32. U S 123 je pronađena željezna falera s damasciranim ornamentom, čije su sve analogije datirane nakon 700. (F. CURTA, Etnici-

³⁹ H. LOSERT, Das Brandgräberfeld von Regensburg-Großprüfening und die frühen Slawen in Pannonien, in: *Keszthely-Fenekpuszta im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen Noricum und Moesia*, (ed. O. Heinrich-Tamáska), Budapest/Leipzig/Keszthely/Rahden, 2011, p. 489. In his haste to score points against F. CURTA, Etnicitet u ranosrednjovjekovnoj arheologiji: primjer ranoslavenskih nalaza u jadranskoj regiji, *Starohrvatska prosvjeta*, 37, Zagreb, 2010, p. 35, A. PLETERŠKI, Etnogeneza, p. 25 mistook grave 11 for grave 12. The latter is a pit, not an urn cremation (i.e., there is no associated pottery), and its radiocarbon dates are 671-887 with 95.4 percent likelihood. Moreover, the urn in grave 11 was not published, and the handmade pottery shards in LOSERT, Das Brandgräberfeld, p. 480 fig. 7/6-7 are too small to be classified as of the Prague type (if such a type ever existed).

⁴⁰ LOSERT, Das Brandgräberfeld, p. 489. The urn in grave 13, said to be of the Prague type, is not published.

⁴¹ M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung ins Prekmurje-Mura Gebiet (Pannonisches Südostrand) auf Grund der 14C Daten, in: *The Early Slavic Settlement in Central Europe in the Light of New Dating Evidence*, (eds. M. Dulnicz, S. Moždioch), Wrocław, 2013, p. 220. A sample from feature SE 30 in Podgorica (central-eastern Slovenia) produced the date BP 1452±32, calibrated age 625. See M. NOVŠAK, Podgorica pri Ljubljana, in: *Zgodni slovani. Zgodnjesrednjevska lončenina na obrobju vzhodnih Alp*, (ed. M. Guštin), Ljubljana, 2002, pp. 91-92. The radiocarbon date from SZ3 in Nova Tabla is 1438±30, 2 Σ 569-654 (M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, p. 220).

⁴² L. BEKIĆ, New 14C dates from Slavic settlements in northwestern Croatia, in: *The Early Slavic Settlement in Central Europe in the Light of New Dating Evidence*,

feature 58 in Nova Tabla (a refuse pit) is BP 1379±26, calibrated date 658⁴³. Feature SE 123 in Grofovsko has been dated BP 1345±30, calibrated age 664, much like another feature from the same site, the calibrated age of which is 660⁴⁴. Even later is feature SO 126 in Nova Tabla (674-783)⁴⁵. *Pace* Andrej Pleterski, the few sixth-century dates available are all suspicious⁴⁶. The evidence available so far thus suggests that if the ceramic assemblages in northeastern Slovenia are to be attributed to a migra-

(eds. M. Dulinić, S. Moždioch), Wrocław, 2013, p. 241. This is the earliest date so far obtained from any assemblage in Croatia that has been attributed to the Slavs.

⁴³ M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, p. 220.

⁴⁴ M. NOVŠAK, Zgodnjesrednjeveške najdbe z najdišče Grofovsko pri Murski Soboti, in: *Zgodni slovani. Zgodnjesrednjeveška lončenina na obrobju vzhodnih Alp*, (ed. M. Guštin), Ljubljana, 2002, pp. 29-32. Feature SE 123, however, has produced an iron phalera with damascened ornament, the analogies of which are all dated after 700 (F. CURTA, Etnicitet, pp. 33-34). A similar date (670-775) has been obtained from a sample in a refuse pit from Dragomelj, in central Slovenia. P. TURK, Dragomelj - zgodnjesrednjeveška naselbina, in: *Zgodni slovani. Zgodnjesrednjeveška lončenina na obrobju vzhodnih Alp*, (ed. M. Guštin), Ljubljana, 2002, pp. 83-85 (feature 550)

⁴⁵ M. GUŠTIN, Slovansko skeletno grobišče na ledini Nova tabla pri Murski Soboti, in: *Srednji vek. Arheološki raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino*, (ed. M. Guštin), Ljubljana, 2008, p. 55.

⁴⁶ Krog, feature SE095/096: BP 1598±26 (2Σ 416-535). A. PLETERSKI, Frühe slawische Besiedlung, p. 212, believes that date to be much too early. Nova Tabla, feature SO149A: BP 1582±27 (1Σ 431-534; 2Σ 419-542), for which see D. PAVLOVIĆ, Novi izsledki arheoloških terenskih raziskav na Novi tabli pri Murski Soboti, in: *Srednji vek. Arheološki raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino*, (ed. M. Guštin), Ljubljana, 2008, pp. 49-50. M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, p. 219 take that date as an "etwas zu alte Datierung." However, A. PLETERSKI, Etnogeneza, p. 25 treats it as an exact date, "almost the same" as those from Regensburg-Großprüfening. Writing for a different audience, and with less polemical goals in mind, he admits elsewhere that radiocarbon dates of single assemblages are no exact dates (A. PLETERSKI, Frühe slawische Besiedlung, p. 210). It is worth mentioning that the sample from feature SO149B in Nova Tabla, which superposed SO 149A is dated 1502±26 (1Σ 547-595, 2Σ 443-635. — D. PAVLOVIĆ, Novi izsledki, pp. 49-50), a date which M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, p. 219 wrongly interpret as falling within the second half of the sixth century. A. PLETERSKI, Etnogeneza, p. 25 and M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, p. 219 mention four other sixth-century dates (from features SZ6, SO161, SO105, and SO75), but none of them has so far been published. The same is true for the early seventh-century date from SZ 9 mentioned by M. GUŠTIN, Rani srednji vijek od alpskih obronaka do Panonije, *Prilozi Instituta za arhe-*

126 iz Nove table (674. – 783.)⁴⁵. Treba spomenuti kako su još neka datiranja u 6. stoljeće, koje spominje Andrej Pleterski, u najmanju ruku sumnjiva⁴⁶. Raspoloživi materijal, za sada, može u najbolju ruku sugerirati ako keramičke nalaze iz sjeveroistočne Slovenije pripišemo migraciji. U tom slučaju, ta se migracija mora datirati u kasnije razdoblje i najvjerojatnije pokazuje migraciju s mnogo manje udaljenosti nego što se obično misli. Migracija najvjerojatnije ne dolazi iz zapadne Ukrajine, jer nikakve zajedničke osobine nisu otkrivene na nalazima tzv. praške kulture tog područja. Ako, što je vrlo moguće, migranti dolaze iz jugozapadne Slovačke ili preko planina iz južne Poljske, tada kasniji datum populacijskih gibanja sugerira da su ona nastala uz odobravanje, ako ne i pod paskom Avara,

tet, str. 33-34). Sličan datum (670. – 775.) je dobiven iz uzorka izdvojenog iz jame za smeće iz Dragomelja, u središnjoj Sloveniji. P. TURK, Dragomelj - zgodnjesrednjeveška naselbina, u: *Zgodni slovani. Zgodnjesrednjeveška lončenina na obrobju vzhodnih Alp*, (ur. M. Guštin), Ljubljana, 2002, str. 83-85 (550).

⁴⁵ M. GUŠTIN, Slovansko skeletno grobišče na ledini Nova tabla pri Murski Soboti, u: *Srednji vek. Arheološki raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino*, (ur. M. Guštin), Ljubljana, 2008, str. 55.

⁴⁶ Krog, SE095/096: BP 1598±26 (2Σ 416-535). A. PLETERSKI, Frühe slawische Besiedlung, str. 212, vjeruje kako je taj datum preuranjen. Lokalitet Nova tabla, SO149A: BP 1582±27 (1Σ 431-534; 2Σ 419-542), za koji vidi: D. PAVLOVIĆ, Novi izsledki arheoloških terenskih raziskav na Novi tabli pri Murski Soboti, u: *Srednji vek. Arheološki raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino*, (ur. M. Guštin), Ljubljana, 2008, str. 49-50. — M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, str. 219, uzima ovaj datum kao *etwas zu alte Datierung*. No A. PLETERSKI, Etnogeneza, str. 25, ga tretira kao egzaktan datum, *gotovo isti* kao i oni iz Regensburg-Großprüfeninga. Pišući za drukčije čitateljstvo, s manje polemizirajućim tonom, ovaj autor priznaje na drugom mjestu kako radiokarbonski datumi pojedinačnih nalaza nemaju točno datiranje (A. PLETERSKI, Frühe slawische Besiedlung, str. 210). Vrijedno je spomenuti kako uzorak iz SO149B u Novoj tabli, superponiran na SO 149A se datira 1502±26 (1Σ 547-595, 2Σ 443. - 635. — D. PAVLOVIĆ, Novi izsledki, str. 49-50), a datum koji M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, str. 219, krivo intepretiraju pada u drugu polovinu 6. stoljeća. A. PLETERSKI, Etnogeneza, str. 25, i M. GUŠTIN - D. PAVLOVIĆ, Die slawische Einwanderung, str. 219, spominju četiri druga nalaza datirana u 6. stoljeće (iz SZ6, SO161, SO105, i SO75), ali nijedan od njih još nije objavljen. Ovo se odnosi i na datiranje u rano 7. stoljeće u SZ 9 koje spominje M. GUŠTIN, Rani srednji vijek od alpskih obronaka do Panonije, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 24 (1), Zagreb, 2008, str. 295 (rano 7. stoljeće u SO11 koji spominje Guštin je ustvari 1498±27, 2Σ 534. - 639., po Pleterskom, u: A. PLETERSKI, Frühe slawische Besiedlung, str. 212). SO75 u Novoj tabli, navodno datiran BP 1543±31, 2Σ 428-584 (A. PLETERSKI, Frühe slawische Besiedlung, str. 212) još nije objavljen.

vjerojatno nakon građanskog rata koji je potresao kaganat tridesetih godina 7. stoljeća. Ništa ne pokazuje da su ovi migranti bili Slaveni ili govorili slavenskim jezikom. Tvrdnja Andreja Pleterskog da slavenska imena mjesta na području Bleda (sjeverozapadna Slovenija) moraju biti datirana u prvu polovinu 7. stoljeća, nema nikakvu osnovu⁴⁷. Niti jedan od nalaza ručno radene keramike pronađene u središnjoj Sloveniji, pripisanoj Slavenima, ne može biti datirana prije oko 650. godine.

Ako je migracija Slavena iz njihove „pradomovine“ u istočnoj Europi dosegla do sjeverozapadnih dijelova Balkanskog poluotoka iz bilo kojeg pravca, zašto onda nemamo nikakve dokaze za to – povijesne, arheološke ili lingvističke?

4. Ako su Slaveni na sjeverozapadnom Balkanu imali specifičan oblik društvene organizacije (npr. župu), zašto nemamo dokaze o identičnoj društvenoj jedinki u istočnoeuropskoj „pradomovini“, prije ili nakon migracije?

Ideja o navodnom rapidnom slaveniziranju istočne, jugoistočne i istočnog dijela centralne Europe u ranom srednjem vijeku, kao i rezultat specifično slavenskog modela života i društvenog uređenja potječu iz miljea konstrukcije nacija i nacionalističkih diskursa 19. stoljeća. Prokopijev opis slavenske „demokracije“ postao je omiljena historiografska tematika na Slavenskom kongresu u Pragu (1848.). František Palacký (1798. – 876.) i Pavol Jozef Šafárik (1795. – 1861.) su interpretirali Prokopijev tekst kao specifično obilježje i kvalitet „slavenstva“ u suprotnosti s agresivnošću i brutalnošću Germana⁴⁸. Za Niederlea je slavenska „demokracija“ bila izvorni oblik naslijeđen iz indoeuropske društvene strukture koji se temeljio na društvenoj jednakosti i suradnji između velikih obitelji. On je zamišljao ove obitelji identičnima balkanskoj zadruzi koju su „otkrili“ zapadni etnografi u kasnom 19. stoljeću. Poput Niederlea, mnogi još uvijek argumentiraju kako je specifična društvena organizacija starih Slavena sprječavala centralizaciju gospodarske i političke vlasti, usprkos jasnim dokazima da je zadruga fenomen mnogo kasnijeg datuma⁴⁹. U prvoj polovini 20. stoljeća također se smatralo

tion, then that migration took place at a much later date and, most likely, from a much shorter distance than commonly assumed (mainly on the basis of wishful thinking). The migration most certainly did not come from western Ukraine, as no common traits have been identified with the so-called Prague culture from that area. If, as it seems possible, the migrants came from southwestern Slovakia or, across the mountains, from southern Poland, then the late date of the population movement suggests that this was something done with the approval, if not under the supervision of the Avars, perhaps in the aftermath of the civil war that shook the qaganate in the 630s. Nothing indicates that the migrants were Slavs or that they spoke Slavic. Andrej Pleterski's claim that Slavic place names in the Bled region (northwestern Slovenia) are to be dated to the first half of the seventh century is completely groundless⁴⁷. None of the assemblages with handmade pottery found in central Slovenia and attributed to the Slavs can be dated before ca. 650.

If the migration of the early Slavs from their *Urheimat* in Eastern Europe reached the northwestern Balkans from whatever direction, why isn't there any evidence—historical, archaeological, or linguistic—of that?

4. If the early Slavs in the northwestern Balkans had specific forms of social organization (e.g., the *župa*), why is there no evidence of that in the *Urheimat* in Eastern Europe, either before or after the presumed migration?

The idea that the supposedly rapid Slavicization of Eastern, Southeastern and East Central Europe in the early Middle Ages was the result of a specifically Slavic mode of life and society is rooted in nineteenth-century nationalist views. Procopius of Caesarea's account of the Slavic “democracy” became a favorite historiographic theme in the days of the Slavic Congress in Prague (1848). Both František Palacký (1798-1876) and Pavol Jozef Šafárik (1795-1861) interpreted Procopius' text as referring to a distinctive quality of “Slavdom” as opposed to the aggressiveness and brutality of the Germans⁴⁸. To Niederle, the Slavic “democracy” was a pristine form of ancestral, Indo-European social structure based on social equality and cooperation between large families. He imagined these

ologiju u Zagrebu, 24 (1), Zagreb, 2008, p. 295 (the early seventh century date in SO11 mentioned by Guštin is in fact 1498±27, 2Σ 534-639, according to A. PLETERSKI, *Frühe slawische Besiedlung*, p. 212). The feature SO75 in Nova Tabla, presumably dated BP 1543±31, 2Σ 428-584 (A. PLETERSKI, *Frühe slawische Besiedlung*, p. 212) has not been published.

⁴⁷ A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, str. 26.

⁴⁸ PROKOPIJE, *Ratovi VII* 14.22. — F. PALACKÝ, *Die Geschichte des Hussitentums und Prof. Constantin Höfler kritische Studien*. Prag, 1868, str. 74-89. — P. J. SCHAFARIK, *Slawische Alterthümer*. Vol. 1, Leipzig, 1844, str. 17.

⁴⁹ L. NIEDERLE, *Manuel de l'antiquité slave. L'histoire*. Paris, 1923, str. 26. — L. NIEDERLE, *Manuel de l'antiquité slave. La civilization*. Paris, 1926, str. 173. Vidi također: J. W. RICHARDS, *The Slavic zadruga and other archaic Indo-European elements in traditional Slavic society*, *Mankind Quarterly* 26 (4), Edinburgh, 1986, str. 321-337. Za zadrugu kao nedavni fenomen, vidi M. TODOROVA, *Balkan Family Structure and the European Pattern. Demographic Developments in Ottoman Bulgaria*. Washington - Lanham, 1993, str. 133-158.

⁴⁷ A. PLETERSKI, *Etnogeneza*, p. 26.

⁴⁸ Procopius of Caesarea, *Wars VII* 14.22. — F. PALACKÝ, *Die Geschichte des Hussitentums und Prof. Constantin Höfler kritische Studien*, Prag, 1868, pp. 74-89. — P. J. SCHAFARIK, *Slawische Alterthümer*, vol. 1, Leipzig, 1844, p. 17.

families as identical to the Balkan *zadruga*, “discovered” by Western ethnographers in the late nineteenth century. Like Niederle, many still argue that the peculiar social organization of the early Slavs prevented centralization of economic and political power, despite clear evidence that the *zadruga* was a much later phenomenon⁴⁹. During the first half of the twentieth century, it was also assumed that the migration of the early Slavs had resulted in a number of tribes settling in the newly conquered territories. Each tribe was made up of several *zadrugas* and the territory assigned to them was called a *župa*⁵⁰. The *župa* was thus a common Slavic institution, brought from the *Urheimat* to the new lands. Ever since Josip Mal (1884-1978), the *župa* has been regarded in Slovenian historiography as the foundation of medieval Slavic society⁵¹. Andrej Pleterski has embraced this concept with great enthusiasm. Like Niederle, he does not hesitate to use nineteenth-century oral history accounts as evidence for the migration of the Slavs in the late sixth century⁵². According to him, the *župa* was the building block of Slavdom⁵³. Without any fear of anachronism, Pleterski engages boldly in comparing the *župa* with the *polis* in ancient Greece, the *civitas* in ancient Rome, the *Gau* in the Germanic world, and the *op-*

kako je migracija Slavena rezultirala mnogobrojnim plemenima koja su nastanjivala novopokorena područja. Svako pleme bilo je sastavljeno od nekoliko zadruga, a njihov teritorij se nazivao župom⁵⁰. Župa je, prema ovim interpretacijama, zajednička slavenska institucija donesena iz „pradomovine“ u novonastanjena područja. Još od Josipa Mala (1884. – 1978.), župa je u slovenskoj historiografiji smatrana kao temelj srednjovjekovnog slavenskog društva⁵¹. Andrej Pleterski prihvaća ovaj koncept s velikim entuzijazmom. Poput Niederlea, ne ustručava se koristiti usmene povijesti iz 19. stoljeća kao dokaz slavenske migracije u kasnom 6. stoljeću⁵². Po Pleterskom, župa predstavlja temeljni blok slavenstva⁵³. Bez ikakvog straha od anakronizma, Pleterski se hrabro upušta u uspoređivanje župe s *polisom* antičke Helade, *civitasom* antičkog Rima, *Gauom* iz germanskog svijeta i *opidom* latensko-keltskog svijeta, stavljajući ih sve pod zajednički nazivnik *malih jedinki prostorne organizacije*⁵⁴. Po njemu, orisi stare podjele zemljišta bilo koje župe dolaze na svjetlo ako netko koristi „pravi ključ“ za njihovo odgonetavanje. Temeljna pretpostavka je, dakako, da se obradivo zemljište ranosrednjovjekovnog sela, uspostavljeno od Slavena, očuvalo do danas⁵⁵. Pleterski misli kako datum za uspostavu sela (Zasip) može potjecati od grobova iskopanih u obližnjem groblju (Žale) te je uvjeren da riznica želznog oruđa i oružja (Sebenje) može pokazati kako su obradiva zemlja i poljoprivredne alatke Slaveni preuzeli od indigenih Vlaha

⁴⁹ L. NIEDERLE, *Manuel de l'antiquité slave. L'histoire*, Paris, 1923, p. 26. — L. NIEDERLE, *Manuel de l'antiquité slave. La civilisation*, Paris, 1926, p. 173. See also J. W. RICHARDS, The Slavic *zadruga* and other archaic Indo-European elements in traditional Slavic society, *Mankind Quarterly*, 26 (4), Edinburgh, 1986, pp. 321-337. For *zadruga* as a recent phenomenon, see M. TODOROVA, *Balkan Family Structure and the European Pattern. Demographic Developments in Ottoman Bulgaria*, Washington/Lanham, 1993, pp. 133-158.

⁵⁰ В. П. ГРАЧЕВ, Из историй изучения славянских средневековых институтов (вопрос о жупах и жупанах в историографии), *Ученые записки Института славяноведения*, 29, Москва, 1965, pp. 178-209. — Ph. MALINGOUDIS, Die Institution des župans als Problem der frühslawischen Geschichte, *Cyrrillomethodianum*, 2, Thessaloniki, 1972, pp. 61-76.

⁵¹ J. MAL, *Probleme aus der Frühgeschichte der Slovenen*, Ljubljana, 1939, pp. 95-96.

⁵² A. PLETERSKI, Etnogeneza, pp. 29-30, with the “folk narrative” from the village of Police in western Slovenia. Pleterski loathes anthropological theory, to which he prefers an ethnographic approach. He is completely oblivious to the enormous risks of that approach, particularly to the fallacy of anachronistically linking sixth-century accounts of migrations across the Danube into the Balkans to nineteenth- and early twentieth-century linguistic or folkloric phenomena. The nationalist overtones of such an approach hardly need emphasis.

⁵³ A. PLETERSKI, *The Invisible Slavs. Župa Bled in the “Prehistoric” Early Middle Ages*, Ljubljana, 2013, p. 10. “In the fractal sense, each *župa* is the *pars pro toto* of the Slavs as a whole” (A. PLETERSKI, *Invisible Slavs*, p. 11).

⁵⁰ В. П. ГРАЧЕВ, Из историй изучения славянских средневековых институтов (вопрос о жупах и жупанах в историографии), *Ученые записки Института славяноведения* 29, Москва, 1965, str. 178-209. — Ph. MALINGOUDIS, Die Institution des župans als Problem der frühslawischen Geschichte, *Cyrrillomethodianum* 2, Thessaloniki, 1972, str. 61-76.

⁵¹ J. MAL, *Probleme aus der Frühgeschichte der Slovenen*. Ljubljana, 1939, str. 95-96.

⁵² A. PLETERSKI, Etnogeneza, str. 29-30, s „folklornim narativom” iz sela Police u zapadnoj Sloveniji. Pleterski je nesklon antropološkoj teoriji te preferira etnografski pristup potpuno nesvjestan ogromnog rizika tog pristupa, osobito zabludi anakronističnog povezivanja svjedočanstava o prekodunavskim migracijama na Balkan iz 6. stoljeća s lingvističkim ili folklornim fenomenima iz 19. ili ranog 20. stoljeća. Nacionalistički prizvući takvog pristupa se teško mogu prenaslasi.

⁵³ A. PLETERSKI, *The Invisible Slavs. Župa Bled in the “Prehistoric” Early Middle Ages*. Ljubljana, 2013, str. 10. *In the fractal sense, each župa is the pars pro toto of the Slavs as a whole* (A. PLETERSKI, *Invisible Slavs*, str. 11).

⁵⁴ A. PLETERSKI, The inventing of the Slavs or inventive Slavs? O ideovém světě a způsobu bydlení starých Slovanů, *Archeologické rozhledy* 61, Praha, 2009, str. 332. — A. PLETERSKI, Etnogeneza, str. 9.

⁵⁵ A. PLETERSKI, *Invisible Slavs*, str. 25 i 29. Na str. 28, sl. 2/7, Pleterski daje primjer poljoprivrednog imanja (br. 6), navodno spomenutog 1050. – 1065., koje je još uvijek bilo korišteno 1827.

na tom području⁵⁶. Između 1050. i 1065. stanoviti je Winrih ostavio dijecezi Brixen svoje imanje na mjestu koje se zove *Summitas campi id est z Obinentiges felde situm*⁵⁷. Iz ovoga Pleterski izvlači zaključak o mjestu *na gornjem polju*. Sva sela na području Gorje u župi Bled (Spodnje Gorje, Zgornje Gorje, Poljšica i Višelnica) su *na gornjem polju*, ali *najbliži korespondirajući slovenski toponim je Gorje*. Ovo je temelj zaključaka kojima Pleterski odlučuje da Spodnje Gorje mora biti Winrihov posjed⁵⁸. Ovakva manipulacija podacima nije ništa više no čista fantazmagorija, s potpunim zapostavljanjem logike i konzistencije. Jedina namjera takvog pažljivo konstruiranog odstupanja od znanstvene metodologije je želja da se dokaže kako je župa, kao teritorijalna jedinka, preživjela nedirnuta tijekom stoljeća nakon dolaska Slavena na slovenski teritorij. Pleterski nije osamljen u takvim tvrdnjama. Povjesničar, inače kritičan prema nacionalističkim tendencijama slovenske historiografije još uvijek vjeruje kako kroz *the inclusion of comparative material available on other (especially South) Slavs) and backward deduction based on later periods in Slovene history* netko može zaključiti da *the Slavic ancestors of the Slovenes were familiar with the župa system* u vrijeme njihovog naseljavanja⁵⁹.

Koji su dokazi o postojanju sistema župa u području središnje ili zapadne Ukrajine iz koje su Slaveni navodno migrirali? U vrijeme sovjetskog režima, mnogo je truda utrošeno u pisanje socijalne povijesti inspirirane marksističkom interpretacijom te je ranoslavensko razdoblje (5. – 7. stoljeće) bilo posebice naglašavano u takvim pristupima⁶⁰. Arheolozi su gledali u raspored naselja da bi otkrili ključ interpretacije društvene organizacije Slave-

pidum among the Celts—all being “small units of spatial organization”⁵⁴. According to him, if one uses “the right key,” the outlines of the older field division of any *župa* may come to light. The basic premise is, of course, that the arable land divisions of the early medieval villages established by the early Slavs have been preserved intact to this day⁵⁵. Pleterski thinks that the date for the establishment of a village (*Zasip*) may be derived from that of the graves excavated in a nearby cemetery (*Žale*), and is confident that a hoard of iron tools and weapons (*Sebenje*) can show, in and by itself, that the arable land, as well as the farming tools were taken by the Slavs from the native Vlachs in the region⁵⁶. Between 1050 and 1065, a certain Winrih left to the Diocese of Brixen his hereditary estate in a place called “*Summitas campi id est z Obinentiges felde situm*”⁵⁷. From that, Pleterski draws the conclusion that the place in question was “at the upper field.” All villages in the Gorje area of the Bled *župa* (Spodnje Gorje, Zgornje Gorje, Poljšica, and Višelnica) are “at the upper field,” but “the closest corresponding Slovene toponym is Gorje.” This is the basis for Pleterski deciding that Spodnje Gorje must be Winrih’s estate⁵⁸. This data manipulation is nothing but pure phantasmagoria, with sheer disregard for both logic and consistency. The only purpose of such carefully constructed aberration is a overwhelming desire to prove that the *župa*, as a territorial unit, survived intact through the centuries following the arrival of the early Slavs on Slovenian soil. To be sure, Pleterski is not alone in such endeavors. A historian critical of the nationalist tendencies of Slovene historians still believes that through “the inclusion of comparative material available on other (especially South) Slavs) and backward deduction based on later periods in Slovene history,” one can conclude that “the Slavic ancestors of the Slovenes were familiar with the *župa* system” already at the time of their settlement⁵⁹.

⁵⁶ A. PLETERSKI, *Invisible Slavs*, str. 28 i 178.

⁵⁷ *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. (Ur. F. Kos), Ljubljana, 1911, str. 108-109 (br. 166).

⁵⁸ A. PLETERSKI, *Invisible Slavs*, str. 43. Do str. 45 se već implicira kako su u drugoj polovini 11. stoljeća postojala tri posjeda u Spodnjem Gorju, od kojih je jedan pripadao obitelji Winrih i sastojao se od jedinice br. 6, *with two pertaining families*.

⁵⁹ P. ŠTIH, *The Middle Ages Between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*. Leiden - Boston, 2010, str. 167. – *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog 2: Družbena razmerja in gibanja*. (Ur. P. Blaznik, B. Grafenauer, S. Vilfan), Ljubljana, 1980, str. 22-29.

⁶⁰ В. И. ДОВЖЕНКО, Черты хозяйства и общественной организации у славян Поднепровья в период заселения Балкан, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 17, Budapest, 1965, str. 29-35. – Б. О. ТИМОЩУК, Начало классовых отношений у восточных славян (по материалам поселений Украинского Прикарпатья), *Советская Археология* 2, Москва, 1990, str. 62-76.

⁵⁴ A. PLETERSKI, The inventing of the Slavs or inventive Slavs? O ideovém světě a způsobu bydlení starých Slovanů, *Archeologické rozhledy*, 61, Praha, 2009, p. 332. — A. PLETERSKI, Etnogeneza, p. 9.

⁵⁵ A. PLETERSKI, *Invisible Slavs*, pp. 25 and 29. On page 28, fig. 2/7, Pleterski gives an example of a farm unit (no. 6), supposedly attested in 1050-1065, which was still in existence in 1827.

⁵⁶ A. PLETERSKI, *Invisible Slavs*, 28 and 178.

⁵⁷ F. KOS (ed.), *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, Ljubljana, 1911, pp. 108-109 (no. 166).

⁵⁸ A. PLETERSKI, *Invisible Slavs*, p. 43. By page 45, it has already been established that during the second half of the eleventh century, there were three estates in Spodnje Gorje, one of which belonged to Winrih and comprised of farm unit no. 6, “with two pertaining families.”

⁵⁹ P. ŠTIH, *The Middle Ages Between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*, Leiden/Boston, 2010, p. 167. Štih channels here P. BLAZNIK - B. GRAFENAUER - S. VILFAN (eds.), *Gospodarska in družbena*

What is the evidence of the *župa* system in the region of central or western Ukraine from which the early Slavs supposedly migrated? During the Soviet regime, much effort has been put into writing social history of Marxist inspiration, and the period of the early Slavs (fifth to seventh century) was particularly emphasized for such approaches⁶⁰. Archaeologists looked at settlement layouts for clues about the social organization of the early Slavs⁶¹. The concept of village community as put forward by Boris O. Timoshchuk has absolutely nothing in common with the *župa*, although it is believed to apply to the earliest form of social organization of the early Slavs⁶². Nor did the new preoccupation with the intrasite organization of sixth- to seventh-century settlements attributed to the early Slavs reveal anything remotely rhyming with the *župa* system, as envisioned by Andrej Pleterski⁶³.

zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog 2: Družbena razmerja in gibanja, Ljubljana, 1980, pp. 22-29.

⁶⁰ В. И. ДОВЖЕНКО, Черты хозяйства и общественной организации у славян Поднепровья в период заселения Балкан, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 17, Budapest, 1965, pp. 29-35. — Б. О. ТИМОЩУК, Начало классовых отношений у восточных славян (по материалам поселений Украинского Прикарпатья), *Советская Археология*, 2, Москва, 1990, pp. 62-76.

⁶¹ И. В. БАРАН, Планировочная структура жилых комплексов славянского поселения Рашков I на Среднем Днестре и ее социальное значение, in: *Труды V Международного Конгресса археологов-славистов, Киев 18-25 сентября 1985 г.*, (ed. П. П. Толочко), vol. 2, Киев, 1988, pp. 15-20. — И. В. БАРАН, Слов'янська община (за матеріалами поселення Рашків I), in: *Проблеми походження та історичного розвитку слов'ян. Збірник наукових статей присвячений 100-річчю з дня народження Віктора Платоновича Петрова*, (eds. В. Д. Баран, Р. В. Терпиловський, Н. С. Абашина), Київ, 1997, pp. 176-183.

⁶² Б. О. ТИМОЩУК, *Восточнославянская община VI-X вв. н. э.*, Москва, 1990.

⁶³ A. MĂGUREANU - B. Sz. SZMONIEWSKI, Domestic dwellings in Moldavia and Wallachia in the initial phases of the early Middle Ages, *Acta Archaeologica Carpathica*, 38, Kraków, 2003, pp. 111-136. — P. ŠALKOVSKÝ, Dom a dedina stredneho podunajska vo včasnom stredoveku, in: *Aevum medium. Zborník na počesť Jozefa Hošša*, (ed. J. Zábojník), Bratislava, 2006, pp. 107-128. For early Slavic settlement layout in Slovenia, see D. PAVLOVIĆ, The settlement and organization of early Slavic hamlets in Prekmurje, Slovenia, in: *Dani Sjepana Gunjače 2. Zbornik radova sa znanstvenog skupa "Dani Stjepana Gunjače 2"*, Hrvatska srednjovjekovna povijesno-arheološka baština, Međunarodne teme, Split, 18.-21. listopada 2011, (ed. T. Šeparović), Split, 2012, pp. 317-334.

na⁶¹. Koncept seoskih zajednica, koji je razvio Boris O. Timoshchuk, nema ništa zajedničkog sa župom, iako se vjeruje da se može uspoređivati s najranijom društvenom organizacijom Slavena⁶². Niti nova preokupacija međulokalitetnom organizacijom naselja 6. i 7. stoljeća pripisanih Slavenima ne može otkriti išta usporedivo sa sustavom župa, kako ga vidi Andrej Pleterski⁶³.

Ako nemamo dokaze o postojanju sustava župa u istočnoeuropskoj „pradomovini“ ili drugim područjima nastanjenim Slavenima u srednjem vijeku (npr. Bugarska ili Poljska), kako onda imamo takav sustav na sjeverozapadu Balkana? Zašto je bio tako istaknut u današnjoj Sloveniji i Hrvatskoj u zreлом i kasnom srednjem vijeku?

Većina verzija slovenske narodne bajke, spomenute na početku rada, spominju mladića koji ne uspijeva odgovoriti točno na Veronikina pitanja. Začarana djevojka je ukleta i čeka svog spasitelja koji je još u kolijevci ili se nije ni rodio. Četiri postavljena pitanja adresirana su onima koji još vjeruju u pretpovijesne Slavene i ostale bajke, a moguće ih je povezati s ovom bajkom. Postoji li itko sposoban odgovoriti na istaknuta pitanja na smislen način, umjesto da se drži već prebrodenih interpretativnih modela? Ili bismo trebali čekati rođenje osobe sposobne da ponudi točne odgovore i vrati zmijolikog monstruma u prvotni oblik ljudskog bić?

⁶¹ И. В. БАРАН, Планировочная структура жилых комплексов славянского поселения Рашков I на Среднем Днестре и ее социальное значение, in: *Труды V Международного Конгресса археологов-славистов, Киев 18-25 сентября 1985 г.*, (ur. П. П. Толочко), II, Киев, 1988, str. 15-20. — И. В. БАРАН, Слов'янська община (за матеріалами поселення Рашків I), in: *Проблеми походження та історичного розвитку слов'ян. Збірник наукових статей присвячений 100-річчю з дня народження Віктора Платоновича Петрова*, (ur. В. Д. Баран, Р. В. Терпиловський, Н. С. Абашина), Київ, 1997, str. 176-183.

⁶² Б. О. ТИМОЩУК, *Восточнославянская община VI-X вв. н. э.* Москва, 1990.

⁶³ A. MĂGUREANU - B. Sz. SZMONIEWSKI, Domestic dwellings in Moldavia and Wallachia in the initial phases of the early Middle Ages, *Acta Archaeologica Carpathica* 38, Kraków, 2003, str. 111-136. — P. ŠALKOVSKÝ, Dom a dedina stredneho podunajska vo včasnom stredoveku, in: *Aevum medium. Zborník na počesť Jozefa Hošša*, (ur. J. Zábojník), Bratislava, 2006, str. 107-128. Za raspored ranih slavenskih naselja u Sloveniji vidi: D. PAVLOVIĆ, The settlement and organization of early Slavic hamlets in Prekmurje, Slovenia, in: *Dani Sjepana Gunjače 2. Zbornik radova sa znanstvenog skupa „Dani Stjepana Gunjače 2“*, Hrvatska srednjovjekovna povijesno-arheološka baština, Međunarodne teme, Split, 18.-21. listopada 2011., (ur. T. Šeparović), Split, 2012, str. 317-334.

If no evidence exists of the *župa* system either in the East European *Urheimat* or in other areas inhabited by Slavs in the Middle Ages (e.g., Bulgaria or Poland), how did the system emerge in the northwestern Balkans? Why was it so prominent in Slovenia and Croatia in the central and High Middle Ages?

Most variants of the Slovenian folk tale mentioned in the beginning of this paper have the young man failing to answer correctly Veronika's questions. The bewitched girl is doomed to wait for her savior in the cradle, a man not yet born or not yet grown. The four questions addressed above at those who still believe in prehistoric Slavs and other such fairy tales raise similar concerns. Is any one out there capable of answering them in a meaningful way, instead of clinging to outdated historical models? Or should one wait for the birth of another man capable of answering them correctly and returning the snake-like monster to its natural state of a human being?

Florin CURTA
Professor of Medieval History and Archaeology
Department of History
202 Flint Hall, P.O. Box 117320
University of Florida
Gainesville, FL 32611-7320
E-mail: fcurta@ufl.edu